

A22

ASPUMĂ vb. I. (Invechit) ~~trans. și refl. (aspumare)~~ 1°

①

Sau

intrans. (mai rar trans. și refl.) A face spumă, a scoate a arunca (din sine) spumă (a nitecva, odată cu spuma), a spuma, a spumega.

Sau

mon. fäumon. L.B. Valuri sferice

aspumându-a sa răceală. CORESI, ap. GCR. 12/4. (= valuri-cumplete a mărei ce să-aspumă într-un-dole sala. MSS. (ante 1618), ap. GCR. 14/19; valurile mărei groaznice, a spumându-și nocurățile lor. N. TESTAMENT 1618, ap. HEM. 1885. ~~des vagues impétueuses de la mer, jetant l'éoume de leurs impuretés.~~ Voroava amestecând, limba bolboră-sindu-i, balele mergându-i și gura aspumându-i, scârșnetul glasului articolul și infelocirea cucân-tului îi astup. CANTEMIR, IST. 309. Hamelonul... cum mai de grabă la Șoim se dușe... și, ca [și] cum de duh rău tulburat ar fi fost... cu buzele lăstate și cu balele aspumate, cuvinte cu stropi... amestecate într'acesta chip a împrăștiia început... CANTEMIR, IT. 258. Alții aspu-mași... alții cu toată spurcăciuno[și] din talpe până în capu. CUV. D. BĂTR. II. 470.

Valuri sălbatice ale mării care își spumegă a lor mișcări. BIRIA 1788.

la

Fig. Tastă altă a-tocma acestuia lunatoc... carilo asudă și aspumă să zică, precum [că] limba ellinoasă taste din limba sferască abătută. id. HK. 701.

2° (Regional) Trans. A îndemna câinii să muste, a sumuti (NOVACOVICI, C.B.); a i asmuti (fecăniți).

[~~meș. ind. aspum.~~]

- Din lat. exspumare idem. Cf.

Spuma

(Invechit)

ASPUMĂRE s.f. (Acțiunea sau faptul de a aspuma; spumegare. ~~Aspumare~~ Spumatio, expumatio; die Schäumung, Fäumung, L.B.

- Infinitivul lui aspuma devine abstract verbal. ~~Ab.~~

(Invechit)

ASPUMAT, -Ă adj. (Plin de spumă, aruncat cu spumă; uspumat. ~~Uspumat~~

Hamelonul... cum mai de grabă la Șoim se dușe... și, ca [și] cum de duh rău tulburat ar fi fost... cu buzele lăstate și cu balele aspumate, cuvinte cu stropi... amestecate într'acesta chip a împrăștiia început... CANTEMIR, IT. 258.

Alții aspu-mași... alții cu toată spurcăciuno[și] din talpe până în capu. CUV. D. BĂTR. II. 470.

- Participiul lui aspuma devine adjectiv.

~~Aspumat~~ loc. adv. v. ~~Aspumat~~.

ĂST, ĂSTA pron. v. ăst, ăsta.

ĂST, ĂSTA pron. ^{si adj.} Pronume demonstrativ al apropierei; ~~ăst~~, ~~ăst~~, ~~ăhăsta~~. Cf. acest, aceasta.

✓ (In opoziție cu ă(a), ăia)

I. Pronume. 1° ~~Ăsta~~, ~~ăceasta~~, ~~ăsta~~ Sau ceva de lângă noi, din apropierea noastră; acest, aceasta).

Uf, ce anost, cine-i ăsta? Într'un colț se'ntroabă două. VLAHU-TĂ, P. 137. Pe hăstrea sau pe ista l-am văzut aseară.

FRÂNCO-CANDREA, R. 58.

Ista-i Grăfa lui Novac. ALECSANDRI, P.

le

→ Poate nu asta e asta, BE
NIUC, V. 30. Toate acestea
prostii. DUMITRIU, B.F.
De, asta e cea mai bună
explicatie. id. ib. 88.

2°. Cineva sau ceva despre care s'a
vorbit înainte sau se va vorbi îndată; Acest,
aceasta ().

„Ei, dragul tatii,
aşă-i că s'a împlinit vorba ceea: apăra-mă de gă-
ini, că de câni nu mă tem?” — „Ce fel de vorbă-i
asta, tată?” zise fiu-său ruginat. CREANGĂ, P. 188

Co-ati disuclat voi
intre voi, asta neau
să afle. SAHIA, N. 68.5

Ista-i loc făr'de noroc. SEVASTOS, C. 135. Astea-s
vorbe! ZANNE, P. II. 823. (Urmă de un adjectiv
cu funcție atributivă) Mun-
tenii tremetea totdeauna la Duca-vodă, de cerea da-
toria cea veche și eastă nouă. NECULCE, LET. II
297. (In Muntenia și Moldova se poate arti-
cula și adjectivul următor)

Mai șmecheri decât cărturarii cei
vechi, astia, mai noii, vor să fie... și cu gloatele.
ISPIRESCU, V. 125. (Cu de partitiv) Lui Dum-
nezeu îi plac pui de cei mai tineri, mie însă-mi
plac de își, mai bătrâni, numai să fie bine fripti.
CREANGĂ, P. 33. O fată a unui uriaș o întâlnit
odată niște oameni de își, de azi, arând pe o coastă.
SEZ. II. 25. (Cu formă feminină și sens

neutru) o is „...Năframa tă cea nouă,
Era ruptă bade'n două”. — „Asta, măndro, nu-i
aşă, Nu-i ruptă năframa mea, Ci-i ruptă inima
ta!” ZARNIK-BĂRSEANU, D. 256. (Cu is = de-
spro.) De asta (— in(tru) cât privește lucrul acesta),
aşă este. ISPIRESCU, L. 12. (Se găsește și forma plu-
ralului, subînțelegându-se lucrurile) Lasă astea
acum! ISPIRESCU, L. 37. Unde vrea să știe pocitul
de toate astea? id. 43. Loc. adv.:

Cu toate astea = cu toate acestea, totuși. stom-
toleis, quand même | Pentru asta = de aceea.
(—est) poi cela (quo...)? Cum se poate... să stea
omul trei zile la poarta mea...? Pentru asta vă plă-
tesc eu simbric? Pentru asta vă am eu la mine pe
procopsală? ISPIRESCU, L. 44. Expr.: Asta e (sau asta-i)! =

a) iată (care e cauza), asta e pricina. Tu ești co-
pillă, asta e! Hai, ș'om fugi în lume... Vei pierde
dorul de părinți și visul de luceferi. EMINESCU,
P. 275. (E) (ca replică la o comunicare sau la o
scuză pe care nu o admitem sau nu ni se pare
potrivită) Ce se potrivește! „Nu pot veni la tine,
căci aștept un prieten!” — „Asta-i! Par'că nu-i poți
spune să vină altădată!” (Asta încă-i una! excla-
mazo în fața unui accident neașteptat) — na-și-o bună!
Mă! asta încă-i una! De-oiu fi eu Dănilă Prepe-
leac, am prăpădit boii, iar de n'oiu fi eu acela, apoi
am găsit o cărușă. CREANGĂ, P. 42. N'apuc'a merge
nici douăzeci de prăjini și prrr! se rupse un capăt.
„Na, asta încă-i una!” id. ib. 124. | Asta-i asta! =
iată lucrul de căpetenie; acesta este momentul ho-
tăritor. (Cf. acu l-acu). Asta-i asta! Stau să-i
pice polcoavile, și tot cere să mai trăiască. PANN,
ap. HEM. 1889. Asta-i asta! Din ciaslov și psal-
tiresă treci la gramatică, și încă ce gramatică!
CREANGĂ, P. 87. | Ce-i asta (de...)? = ce va să zică,
ce însemnează lucrul acesta, cum se face, cum se
explică (că...). Dar ce-i asta, codru des? Vara ver-
de și frumos, Iarna putrezesti pe jos! ZARNIK-BĂR-
SEANU, D. 224. Nu știu, măndră, ce-i asta; Ori iu-
besc alta, ori ba, Pe tin' nu te pot uita. id. 80-81.
Ce-i asta, de nu-mi mai scrii nimic? (Mold.) Iasta,
ceea = (ba) una, (ba) alta. (—tantôt ceci, — tantôt cela)
Iar în casă, iasta, ceea, tot au spus și-au tot vor-
bit. CONTEMPORANUL, V. I. 40.

1e
1e
Ce fuse asta, frate? DUM
TRIU, B.F. 9. Cum vine asta? id.

(Exclamare în fața unui
accident neașteptat)

H 41

F. ib.

L....

3° (Urmând după o descriere, o constatare, o afirmare, etc. și resumând cele spuse, conține ideea unei asemănări) Așa ceva.

Co-i pri- cina de ești vesel, la-asta nu mă pot pricepe. GOR- JAN, II, 1, 6/2. Să umblați numai așa, frunza fră- sinelului, toată viața voastră și să vă lăudați că sântefi feciori de crain, asta nu miroasă a nas de om. CREANGĂ, P. 188. „Vai de mine, moș Nichifor, avem să innoptăm în pădure!” — „Ja nu mai meni a rău, jupănescică-hăi, că doar n'am pătit eu asta numai odată în viața mea!” id. 124. Exp.

/e

V = așa ceva.

Una ca asta! Nu putea el crede una ca asta. ISPI- RESCU, L. 20. Ferească Dumnezeu, înălțate împă- rate, să cuget eu, om bătrân, la una ca asta! CREAN- GĂ, P. 83. Asta e... = așa e... Între morți fără de veste te-aruncară dintre vii! Asta-i lumea, asta-i viața! KONAKI, P. 204. ~~Pe ai mei nume, tu n'ai făcut~~ Asta-i patia maghiarilor ALECSANDRI, P. II 24. (Ur-

cf.

1 Se poate una ca asta? a tatălui tata cu mirare. SADOVEANU, H.F. 16.

mat de un adj., cu funcție atributivă), care ~~este~~ primește genul mascu- lin, subînțelegându-se lucrul) Toti trebuie să muncim, asta-i strict. (Rar, adj. primește formă feminină) Omul bun n'are noroc, asta-i strictă! CREAN- GĂ, P. 200. (Rar, cu formă masculină și sens neutru, subînțelegându-se lucrul)

S'a cutre- murat de frică, însă-și făcu fire, ca să nu-și arde frica ~~înaintea diavolilor~~ și zise: „Co-i ista la mine?” SEZ, V, 35. Cu asta = cu așa ceva, în acest mod, astfel. Cu asta, am vrut să-mi răstorc cele trei lo- vituri. Vorba cea: una pentru alta. CREANGĂ, P. 196.

4° (Cu o nuanță de atipret)
Pe ăstia o s'arem odată și-odată
o răfuială! DEȘLIU, S. 10.

II. Adj. 1° (Cineva sau ceva)
Care este lângă noi, în apropierea noastră; acest ().

a) (ca atribut după un substan- țial) Nu-ți aripa asta! CREANGĂ,

P. 237. Apus iapa mea la căruța omului istuia. SBIERA, P. 223. ~~Nu-ți aripa asta!~~ ~~cu un- ci~~ P. 237. Tot ochit-ăstia, amândoi, Așa frumoși, așa senini, Să mi-i aduci tu înapoi, Să nu-i uifi, dragă, prin străini! IOSIF, P. 34. ~~Poemul~~ Poemul din biciul ist din cui, de trei ori. SEZ, II, 204.

/m

6 Măine fetita asta
va densa la Palat.
JUMITRU, B. 5. 38.

L PAT.

(În poezii pop. din Transilv. și Mold., uneori, când îi urmează un alt adj., se eli- dează -a) Să treci Dunărea ast' mare. SE- VASTOS, C. 294. (Urmat de o prop. relativă) Uite, porcu' ista, care-l vedeti, e fecioru-mfeu. SEZ, II, 111.

/m

l m

/a

b.) (Ca atribut, înaintea unui

Substantiv)

Ești tu zina ăstui plain, Sau o floare de la raiu? ALECSANDRI, P. II 91. Pe lângă își doi ochi, mai am unul la coafă! CREANGĂ, P. 5.

Cătera odata de tuminale aste palaturi! ISPIRESCU, L. 10. Tine Mot, de hastă straită, să mă' hăt' cu hastă Moata. MARIAN, NU. 75 ↑

Ist copil, chiar din pruncie, Maica sa mi t-a dat mie. ALECSANDRI, P. P. 12.

Lasă'n urmă-ți teamă Că te ieu pe seamă Istor brațe groase, Groase și vânoase, Ist ue piept lat, Lat și'nfăgurat, Istui pășel Cu buza de-ofel.

id. ib. 64. Astă fată bine joacă, Numai are, că cam șchioapă. JARNIK-HARSEANU, D. 420.

cu priver (a)

2° (după cineva sau ceva despre care s'a vorbit înainte sau se va vorbi îndată) Acest ().

a) (Ca atribut, după un substantiv) Prin locurile iese ea e cam greu de pălătorit singular. CREANGA, P. 199. Cărarea asta o stia. COSBUC, F. 76. Focul ista are să stie de biotul Sufletul tău! SEZ. II 162. (În poezii populare din Transilv. și Mold., uneori, când îi urmează un alt' adjs., se elidează -a)

Bată-te, bă-difă, bată, Cearcănul de lângă soare Și dreptatea mea ast' mare, Cearcănul de lângă lună Și dreptatea mea ast' bună. RETEGANUL, TR. 143.

b.) (Ca atribut, înaintea unui

Substantiv)

Otind astă scrisoare... KONAKI, P. 102. Asti protioniei dară n'au de tine păs. PANN, P. V. 1121. Alerg cu mare plăcere asupra astii pricine. id. E. 1114. Cu respect și duiosie mă închin astui mormânt. C. NEGRUZZI, II 17. Fin al astor ruine, fărâna lor slăvesc. ALEXANDRESCU, M. 11. Dinaintea istor curți... SEZ. II 21.

H 121/7

H 119/11

Se completează după manuscris.

are - mi este neamul
ăsta drag BENIUC, Y. 10.
Nem au art de mai
grode pe capul meu ole
core @ arem tot, uit
cu lupi ăstia o la
ciocoi. DUMITRIU, B. F. 66.

3° (Înainte de unii substantiv, când nu există îndoielă despre cine sau despre ce lucru e vorba) Acesta pe care-l ve-
deți, despre care e vorba.

Acasă când a ajuns, Din gură așa a zis:
„Ieși măicuță din căsuță și-mi deschide ast' porțiță”
SEZ. II. 78°. (Mai adesea, ca o repetiție intențio-
nată a demonstrației, exprimând un sentiment
de admirație față de persoana spre care arătam).

/a

Ist Tudor îi asculta, Mâna pe vadră pu-
neș... Dar is(t)-Tudor ce făcea? Vadră de pământ
trânlea, La Burlean și ducea... SEZ. II. 77. ~~...~~
~~...~~ (Fam., pe un ton glumeț, cu sen-
sualitate) nostru.

1ă

Fal

Îa să mai odihnesc o leacă aste bă-
trânețe! CREANGĂ, P. 24. Veniți și voi, verișoare,
De-mi petreceți esto-oscioare În grădină'n tîntirim.
(Năsăud). MARIAN, I. 282.

/e

4° (În opoziție cu alt, celălalt)
Acest (), de dincoace. Vizirul cu toată

urdia s'au poprit de eastă parte. E. KOGĂLNICEANU,
LET. III. 275°. Case, dughenițe, hanuri, magazale, ce
era în târgul de eastă parte, pe ăteristi apăru. BELDI-
MAN, TR. 379. În iasta parte de Herson (arătând pe
hartă) vedeți... despre partea aceasta a muntelui...
este iarnă...; de cea parte a muntelui... este vară.
DRĂGHICI, R. 100. Fă-te tu cerșitor la capătul istei de
pod și eu la celalalt. CREANGĂ, P. 298. ~~...~~
blăstemat! Face-te-ai adânc și lat... Lăcustele când
or trece. La ist mal să se înnee! ALECSANDRI, P.
P. 233. Șede-un Turc pe esta deal și unul pe cea
deal, Cu mafele'ntr'un stejar, Cu sângele'ntr'un pa-
har, (Căntarul). GOROVEI, C. 59. (Despre

H 68/17 Lm
10

viata, lume) Pământesc, terestru (în opo-
ziție cu viata sau lumea celălaltă,
ceea lume). Viata asta, de neceazuri
plină. KONAKI, P. 84. Cf. ALECSANDRI, P.

Doar atât avea și el pe lume
asta. CAZIMIR, P. 144.

I 16. Când va bate miez-de-noapte,
Treacă-te sudori de moarte: Când va fi de dimi-
neată, Să te duci din astă viață. IARNIK-BĂRBEANU,
D. 259. Ce mai la deal, la vale? Așa e lumea asta!
CREANGĂ, P. 223. Lumea astă nu-i a mea, Ceea-
laltă nici așa. ZANNE, P. IV. 213.

5° (despre măsuri de timp)

Acest (), prezent, de acum. (după sau înaintea substantivului) 5

Oare n'om ~~mai~~ ^{mai} păși ceva în noaptea asta? CREANGĂ, P. 130. În iarna (vara, primăvara, toamna, dimineața, seara, ziua) asta, de data asta, în anul, în ceasul asta, plec (am plecat sau voi pleca) la țară. Par'că nu faceți a bine, de nu vă mai astâmpără dracul nici la vremea asta (-acum).

H L

id. 254. Loc. adv.: ~~astă~~ ^{astă} Astă

√ (în opoziție cu altă dată)
 ~~nu~~

data = (de) rădăcinele acesta, (de) data aceasta, acum.

în opoziție cu altă dată

O, ticăloasă'n de mine, la ce-am ajuns astă dată! KONAKI, P. 86. „Astă dată n'ai încotro colig”, îi zise. C. NEGRUZZI, p. 92. Astă dată plecară noaptea. EMINESCU, N. 15. (Mai des precedat de prep. de) Te las nebăgat [în] oamă, de ~~astă~~

astă dată. DOSOFTEIU, V. S. 124/2 5

Dacă vădureă că și de astă dată imblă să-i ajungă, fata... întrebă cară pe cal, ce să facă. 18-PIRESCU, L. 25. Ast-an = (în) anul acesta, (în)

anul în care ne aflăm, în anul în curs; cf. es(t)tim(p). ~~ast-an~~ ^{ast-an} Ast-an vom ~~mun-~~ ci planificat. (Precedat de prep. din (truc) capăte funcțiune atributivă.)

Ou mândra de-acum un an. Dintr'un măr mă săturam; Da cu mândra dintr'ast an, Mănc un măr și două pere, La inimă tot nu mere. IARNIK-BÂRSEANU, D. 155. Cf. an. Astă seară

(diab.)
 √ (ias' seară)

afecțată de astăzi sau de-acum, deseară (în opoziție cu aseară sau mâine seară).

Mielușorul ce foamea... Ti-Igătește'n astă seară spro cumplită săturare. KONAKI, P. 202. În iastă seară nu mergem la chiosc? DRĂGHICI, R. 12. Rămâi aici în astă seară! MARIAN, SA. 19. Cf. SEVASTOS, 161. 5

H 82/26
 I, u
 √ c.

Noi umblăm, Să colindăm Păstă noaptea'n-tunecata. IARNIK-BÂRSEANU, D. 512. Cf. astă noapte

√ (diab. ias' noapte)

astă noapte (în) noaptea aceasta de astăzi, sau de acum, la noapte

(în opoziție cu noaptea trecută, astă-noapte (6°) = azi-noapte). Rămâi aici în astă noapte. CREANGA,

P. 214. Noi umblăm, Să colindăm, Păstă noaptea'n-tunecata. IARNIK-BÂRSEANU, D. 512.

Noaptea asta ce-o
înțeleg tu brata...
Pe veci a devenit
fecundă. BENINC, V. 8.
Oricum, mersând din
Zua asta. GALAN, Z. R. 8.

6°. ^(În loc. adv.) ~~În loc. adv.~~ Precedent, trecut

(care tocmai a trecut). ~~În următoarea~~
~~În următoarea~~ Astă iarnă = (în) iarna trecută, iarna precedentă.

Astă iarnă, era iarnă, Bătea vântul și ningea și badea la noi venea. JARNIK-BĂRSEANU, D. 165. (În legătură cu prop. de) Că mi-i bădășa cătând și o dus de astă iarnă. idem. 321.

As(tă) noapte = (în) noaptea (imediat) trecută, (în) noaptea precedentă (în opoziție cu ieri noapte și la noapte); ~~la noapte~~; ~~la noapte~~; ias noapte, ias noapte. Până la una-alta, stipe-am gândit eu, astă noapte? CREANGĂ, P. 74. ghisai (= visai) as' noapte un pustiu de ghis urât. JIPESCU, O. 56. ~~As' noapte~~ As' noapte a intrat luchi în băvadă. (Lup-samu, în Jalomita), ap. HEM. 1794. Astă noapte și ieri noapte, Mă striga cu blânde

soapte Mândra mea de-o lună moartă. JARNIK-BĂRSEANU, D. 152. Astă noapte, târzior, Am visat vis cu flor. idem. 255. Sa as' noapte ce-ai pătit? SEZ.

I x 78. | As(tă) primăvară = (în) primăvara (imediat) trecută, (în) primăvara precedentă. Când a fost astă primăvară la mine, mi-a lăsat niște cărți. NEGRUZZI, I 59.

As(tă) toamnă = (în) toamna (imediat) trecută, (în) toamna precedentă. ↑

Astă toamnă era bine, Că mi zicea mândra „supâne”; Da nici astăzi nu mă mai dau. Că mi zice „lubitul meu”! JARNIK-BĂRSEANU, D. 72. | As(tă) vară = (în)

vară (imediat) trecută, (în) vara precedentă. Astă vară sugesi tafa și-acum dai badei gurita. JARNIK-BĂRSEANU, D. 391. ~~Precedentă de prep. de~~

Unde gândesc, nu mă duc, Că m'am dus as' vară-odată și am oflat o iarnă toată. SEVASTOS, C. 56. Știi tu, bade, mai as' vară, Amândoi mâncam o pară... POP. (Transilv.), ap. HEM. 1794. (Precedentă

de prep. de ^{cu} capătă funcțiune atributivă). ~~Plânge~~ Plânge răsue d'astă vară ~~se zice~~ = se călste prea târziu. ZANNE, P. II 675.

√ pronunt. și az-noapte (și de aceea similit, egresit, ca azi noapte), ias-noapte, iaz-noapte)

Astă-iarnă = (în) iarna trecută, iarna precedentă. Astă-iarnă, iarna precedentă. Bătea vântul și ningea badea

L. id.

| i

TH

(8)

[Si : est, eastă (pl. esti, este
 și învechit eastē) pron. și adj.; (iatăciizat)
iest, iastă pron. și adj. cf. CIHAC, I 133;
 (Mold. și Bucov.; sg. refăcut după pl.
isti) ist, iastă pron. și adj.; (Transilv.,
 Mold. și Bucov.; masc. refăcut după
 fem. iastă) iast, iastă pron. și adj., cf.
 CREANGĂ, G.L. 431; (Banat și Transilv.)
hăst, hastă, (la loti) hăstra (FRÂNCU-
 CANDREA, R. 58) pron. și adj. Cf. ahăst, -a.
 | Pentru răspândirea geografică a varian-
 telor cf. JAHRESBER. III, 237; IV, 293; V, 177;
 VI, 34; VII, 53; VIII, 275; IX, 186; WEIGAND,
 B. B. 52.]

varianta hăst
(are călăreț)

— Din lat. pop. *istus (= iste), -a, -nd, care în graiul poporului roman nu mai înseamnă, ca în limba latină clasică, o demonstrație spre persoana a doua (tu), ci se substituise lui hic, hacc, hor: v. ital. esto (se găsește încă adesea la Dante și mai e foarte întrebuintat în dialectele meridionale: sicilian isti etc., pe când limba literară îl mai păstrează numai în compozițiile stamane, stasera; cf. la noi, astă-măneacă, astă-seară), v.-prov. est (păstrat și azi), v.-fr. ist (în vest; dispărut de timpuriu din graiu), span. portig. este (înlocuit adesea prin ese < ipse). Cfr. Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.* III, § 83.

ASTA vb. I. (Invechit) 1. Intrans. A sta lângă (sau alături de) cineva. Cf. asista.

Astătu (na dreapta mişelului. DOSOFTEIU, — stătu de-a dreapta meşelului. CORESI; stă di-a dreapta surumanului. PSAALT. (1652); stătu den dreapta săracului. BIBLIA — 1688) ~~faţă de titlu a doctriei pauperis~~ ap. HEM. 1891. | ~~Prin acest sens c'a dezvoltat col de~~ Asta pe lângă cineva spre a-i servi, a sta în slujba cuivă. Astându la m-păratul cuconul, şi implându-să de greaţă şi ură, fuş. id., v. s. 97. Cf. a asista.

√ (stătu CORESI, BIBLIA 1688, stă PSAALT. 1653)

| Intrans.

2°. ~~Asista~~ A sta înaintea, în faţa cuiva. Astătu nainte-i, de mărturisî pre Domnul nostru. id., v. s. 93. Astându la judecată. ~~pasăturisînă pre Domnul~~ id., v. s. 90. | A fi (de) faţă. Aclasta audeşnd, carîi ora astându să cutremurără. id., ap. HEM. 1892. | A se înfăţişa, a se prezenta (înaintea cuiva ~~şi~~ a unei autorităţi). ~~În~~ Sosind la Nichea, astătu la judeş. id., ap. TDRG. | A apărea, a se arăta (cuiva). Imi astătu înainte ~~Împorol~~ Domnului. id., v. s. 83.

ib.

→ ib.

| sau

3°. Frans. A aduce ~~şi~~ a prezenta pe cineva înaintea cuivă. Deci aducându-l păgânii, îl astătură naintea ighemonului. ~~posoretu~~ ap. TDRG. | ~~Asista~~ A da pe cineva pe mâinile cuiva. Acea maşihă ne-au astătu în polatele tale. id., v. s. 94. Parăta la ighemonul şi astătu înaintea lui, o lătu. id. v. s. 64/2.

| sau

→ id.

[Prez. ind. astau.]

— Cuvântul se găseşte numai la Dosofteiu, care-l întrebuinţează foarte des, aşa că pare a fi mai degrabă o formaţiune a lui, după cuvântul latin, decât urmaşul popular al lat. astō, astili, astare (ital. astare „a fi de faţă”). ~~Fihlin, Diet. rom.-germ. 114.~~

→ → TDRG.

ĂSTALALT, ĂSTĂLALTĂ pron.

= cestalalt. Da'ntr'o noapte, cum astepta şi plângea, iaca săreşte umbre prin lumina lunei, unde soapte. Ea sta pe partea astălaltă a pârâului, şi dincolo l-a cunoscut pe Mihail. Era c'o maică. SADOVEANU, SĂM. VI, 64.

Tote l şi p'asta laltu. DUMITRU, B.P. 60. Ci-că e nevie de minori calificaţi la cariera de piatră. G. m. la c şi p'astălantu' că e tot minor calificaţ. V. ROM. Nouărie 1959, 24

[Si: ăst'alt, ăstă-laltă pron. (TDRG); ăstălant, ăstălantă, ăstalant, ăstălantă pron.].

√ (cu disimilarea lui l)

— Se raportă la cestalalt, ca ăsta la cesta. Cf. aistalalt.

ĂSTĂLALT, ĂSTĂLALTĂ pron. v. ăstalalt.

v. ăstalalt.

ĂSTALANT, ĂSTĂLANTĂ pron. v. ăstalalt.

v. ăstalalt.

ĂSTĂLANT, ĂSTĂLANTĂ pron. v. ăstalalt.

v. ăstalalt.

Maghiarism

V(a. 1750)

T₂

ASTALĂS s.m. (Maghiarism) în
 Transilv.) Tâmplari (KLEIN, D., ALR. II k. 222)
 care face mese, "măsar" (COMAN, GL., cf. BULL.
 LINGU. II, 53); cel care face lăzi (DR. IV, 112).
 Pentru 2 icon[e] am plătit la astalus VIO-
 GA, S. D. XII 54. [Pl. - lăzi. | Si: astalus,
 (BULL. LINGU. II, 55), astelus, stălăs, stălus
 (KLEIN, D., ALR. II k. 222) s.m.]

- din magh. asztalos idem.

ASTĂMĂNEATĂ ado. (Tara-Oas-
 lui) * Azi-dimineată *. CANDREA, T.O.

- Compus din ast, -ă si * mă-
neată în loc de dimineată.

ASTĂMPĂR s.m. sg. (de ^{bicim} construit
 cu verbele ^{a avea} avea, ^{a găsi} găsi, ^{a afla} afla, ^{de} cu sens
 negativ) Odihnă, pace, liniște. fcf. neas-
 tămpăr. ~~La supras. Neastămpărul pe~~
~~disadins. Cosboc, f. iii. | A nu (mai) avea~~
astămpăr.

δ - de cele mai multe ori
 T; astămpărare.

[Mânzul] se făcuse un cărlănaș zburdalnic, de n'a-
 vea astămpăr. ISPIRESCU, I. 161. Am o casă mică...
 Ziua cântă, noaptea cântă, N'are nici de cum astămp-
 păr. (in Ceasornicul*). GOROVEI, C. 70. ~~astămp-~~
~~pasare).~~
 Ne-
 vastă... toată ziua muncea și astămpăr nu mai avea.
 Spuza aea de copți o făcea de multe ori să nu știe
 unde-i stă capul, de lucru. POP., ap. HEM. 1899.

(cf. astămpărare). Expr.

din

A nu-și (mai) găsi (a afla) astămpăr. Pe
 când stau și se chefuliau zcii..., zeifa vrajmei turba
 de neaz p'afară. Umbla d'a'ncălelea de colo până
 colo și astămpăr nu-și mai găsea. ISPIRESCU, U.
 52. A nu da cuiva astămpăr. Dragostea mea către
 măică-mea nu-mi dă nici un astămpăr. SBIERA, P.
 25. | Loc. adv. Fără astămpăr = neastămpărat,
 fără odihnă, într'una*. Copilul se mișcă fără astămp-
 păr. HASDEU, I. C. VII.

l sau

Tatăca Leona... nu-și
 mai găsea astămpăr în
 Slavn. SADOVEANU, N.F. 19.

- derivat dela astămpăra. cf. EIAC, I 264.

ASTÂMPĂRA vb. I. A aduce la

a stare normală ceva sau pe cineva care a trecut de ~~marginea obișnuită~~ limitele stării obișnuite.

1° Trans. (despre temperatura lichidelor sau aerului). A tempera,

a face suportabil. Să se astâmpere (apa cea fierbinte) cu apă rece. DRĂGHICI, ap. TDRG. Soarele să pușește firea...; aerul joacă, fierbe, și nici un pic de adiere nu astâmpără arsura. DELAVRANCEA, S. 221. Cf. Spas (Grom. La prepararea vapoanelor) astâmpără răcoșo, răcoșo. MARIAN, CH. 52.

√; potoli, a răcori, a răii.

Ref. (= pas.)

2° Trans. (refl.) (uncori) absol. (despre ființai)

A (se) liniști, a (se) potoli, a sta sau a fi (iarăși) liniștit, a înceta de-a mai face ceva turbulent, de-a mai fi zburdalnic, de-a mai turbura pe alții. Astâmpără copiii, ca au rădăcat toată casa în sus.

√; a-și cânta de treabă, a scrios, a (se) cuminti, a fi cuminte.

Ref. Absol. Aceste [amestecături - intrigi] vor fi cu învățătura lui [Constantin-vodă], căci nu se astâmpără. E. KOGĂLNICEANU, LET. III, 257. Astâmpărăți-vă acum! DRĂGHICI, R. 101. Doamne, Davide, cum nu te mai astâmperi! De ce-ai scos băiatul din casă pe vremea asta? CREANGĂ, A. 21. Unii oameni... nu se astâmpără nici în ruptul capului; măcar că au pășit multe, tot ceardă, idem, ap. HEM. 1898. Astâmpără-te, nu mai face atâtea nebunii! (= încetează) Astâmpără-te-ai, ori nu? MARIAN.

A da (bună) pace (cuiva), a lăsa în pace (pe cineva). Florica (lui Ghiță): „De nu te-ai astâmpără, strig foc!” ALECSANDRI, T. 203. (Une ori, printr'un infinitiv sau printr'o legătură cu prep. de, se explică în ce consistă neastâmpărarea). Si tot nu se mai astâmpăraseră de răutățile ce făcuse... ei iar începură a scormoni, și scriseră cărți cu mare pără la Duca-vodă. MAG. IST. V. 17. Să dați poroncă femeilor să se astâmpere a nu mai face călcare mânăstirei, (a. 1756, Mold.), URICARIUL, XXI, 166.

3° Refl. Si (uncori) trans. A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) calma, a (se) așeza, a se așoi (FRÂNCU-CANDREA, R. 58).

(despre oameni) Absol. Tăceți și vă astâmpărați acum, ca să ascultăm mai înainte! DRĂGHICI, R. 11. Se boceau, de nu se mai puteau astâmpăra. ISPIRESCU, L. 329. Andrei Jichopul... se astâmpărare sub

Inten acest sun, de...
cuiceni supărați, căci ei...

H 7/5

Sandramana morii în Chilia lui SADOVEANU, N. F. 18.

Spuneți Gutuleștilor să se astâmpere! a ținuș mârșă

Cuza. PAS, L. I, 107. Spune-mi ce vrei și astâmpără-te. DUMITRIU, B. F. 74. (Phin de sau din se nu nu)

↑ (= prononciat)

12
Le

Costin IT?

Ref. (= prononciat)

ceea se cauzează
arată cauza (neastampărea) A-si
veni (sarasi) tu fire, a-si gasi
liniste.

Numa... nu se poate
astampara de bucuria sa cea peste masura. BELDI-
MAN, N. P. 1. Toata ziua aceea nu puteau sa
se astampere de voara (-rea). DRAGHICI, R. 1004.
După ce se mai astampără de spaimă... ISPIRES-
CU, L. 1. (Despre pasiuni, sentimente
puternice, necesități fiziologice, instinc-
te, etc.) A patoli, a domoli A (se) po-
toli, a (se) domoli, a (se) nodera, a (se)
linisti. Trans. g.

H 156/20
H 109/14

Miam dus pâna
la tipot ca să-mi
astampar argita. SA
DOVEANU, N. F. 119. Să mai
stăim cunșul și să astam-
păm oțora fărucel.
OAB. L. I. 138.

Agamemnon ...vre(a) ca să opriască
oaste pără când vor faci jârta ce(a) de o sută de boi,
vrând ca să astampere înfricoșata mânia a d/ufm-
n/șe/șoai/șe/ș Palas. MSS. (ca. 1750-1780, Mold.). ad.
GCR. II. 834

Păinea astampără
foamea.

Setea mi se astampără ușor,
dar dorul nu. | (Despre evenimente so-
ciale, întâmplări, etc.) A se potoli, a se
domoli.

Reflex.

Cu aceasta s'au astampărat fur-
tunele fârei, au mai alinat durerile creștinilor...
ZILOT, CRON., ap. HEM. 1898. Ducându-si oaspeții
nuntași pe acasă și astampărându-se toate, s'au
dus tinerii la somnul cel de cununie. SRIERA, P.
21

Chipurile și icinavile
de care vorbești
n'au astampărat
poporul. SA DOVEANU,
H. F. 108.

Fig. A ținea liniștit, a-si păzi
(gura). Acela, care mai înainte cu puțin
Suflet ne-necat mânia... Acuma... zace. Cu gura
astampărată și cu trupul amorțit. DAN. E. II. 74.
Nu-și astampăru gura către mai marii săi, să-l
fi picat cu lumânarea. CREANGĂ, A. 134.

[Pres. ind. astampăr. | Si: (dial.
în Oltenia) astimpără vb. I. TDRG.]

— Din lat. pop. *ex-temperare (= ex + temperare
„das rechte Mass beobachten, in das rechte Mass se-
tzen“: ital. temp(er)are, engad. temperer, v.-prov. trem-
par, fran. tremper, span. tempar, portg. temperar;
cfr. dubletul tempera). Aceeași etimologie o are și a
stămpără, care e întrebuițat, în mod exclusiv, în
literatura mai veche dinaintea de secol. XVIII. Astăzi,
în limba literară, se întrebuițează în sensul 1º,
(trans.) a stămpără, iar în sens. 2º-3º, (refl.) a se
astămpără. La început, deosebirea între stămpără
și astămpără va fi fost numai de natură formală,
condiționată de legile fonetice și sintactice.

ASTĂMPĂRARE s. f. ^{1. Spec.}

~~lui astămpăra devenit abstract verbal.~~
(Crona) „Răcire, răcorire”. MARIAN, CH. 52.

2. Astămpăr, o dihnă, liniștit.
Cu ce neastămpărare te-am ascultat ~~pe un timp liniștit.~~

H 1 h

BARAC, ap. TRG. Gănganie fără suflare, Umblă fără astămpărare; N'are duh, nici nu viază, Toată lumea îndreptează, (Căseornicul). GOROVEI, C. 68. | Potolire.

~~Căseornicul~~ Astămpărea foamei. KOVAKI, P. 290.

I ka

3. (Invechit) Nelucrare, neactivitate,

o dihnă.

Mănile sale nu se află nici odată întru astămpărare.
BELDIMAN, N. P. I 119.

H 49/21

Cf. stămpărare.

- Participiul lui astămpăra devenit abstract verbal.
- Abstract verbal al

ASTĂMPĂRĂT, -Ă adj. 1. bouolot,

potolit, liniștit (după o stare anterioară de turburare, de agitare, de fierbere). ^{2. Întru acest curs de vreme, că neceri supărați, căci și aveau când să se zău un loc astămpărați...}

Fci

✓ Cf. stămpărat.

... sic că ne mai băbovesc. BELDIMAN, ap. HEM. 1900. Acela care mai nainte cu put sufla ne'neccat manie. Acum... zace... cu gur astămpărată și cu trm pul amortit. PANN, E. II 74/8.

2. Liniștit, potolit, așezat (ca însoțire inerentă firii cuiva). To un copil astămpărat.

~~Cf. neastămpărat, stămpărat~~

- Participiul lui astămpăra devenit cu valoare de adjectiv. Cf. neastămpărat.

ASTĂMPĂRĂTOR, -OARE adj. (Rar)

Care astămpăra, care liniștește, care calmează.
PONTBRIANT, POLIZU.

- Derivat dela astămpăra cu suf. -ător.

ASTAR s.n. (Comer.) (Invechit)

Pânză grosă care servea (mai ales) pentru căptușală de haine (dar și pentru acoperit fața mortilor, pentru împodobit caii domnești, pentru strecurat și cernut cerea). Cf. chembrică.

Să gălea un cal domnesc, îmbrăcat pe-
ste tot cu astar alb. GHEORGAGHI ~~1800~~ 1804, LET.
III 321. Astarul, ibrișul și găitanurile s'au suit
la pref. DIONISIE ~~1800~~ 1804, c. 224. Un antereu
femeiesc de alăge..., cu adaos de astariu. (a. 1792)
URICARIUL, IV 134. Migdale să se piseze...,
apoi să se cearnă prin astariu. DRĂGHICI, ap. TDRG.

Ce văd eu acu, ce schimbare au
tut toate de la o vreme încoace..., mai bine cu astar-
ul pe ochi, în pământ, să nu mai văd, să nu mai
știu. VLAHUȚĂ, SĂM. I, 81.

[De la Spătărie] Mitropolitul iese pentru a străbate
străzile Capitalei, pe un cal împodobit cu „astar”.
IORGA, C. I. I. 172. [Pl. țare și țăruri.]

Si: astariu s.n.; (într'un ~~manuscris~~
document manuscris din 1761, poate
din greșală) castar, id. B.R. 340.]

— Din turc, astar ~~gros~~, ~~toate grosurile~~ și
sunt de ~~doblete~~ (Zenker, 36 c.), poate prin mijlo-
cirea neo-grecescă: ἀστάρη, ~~doublet~~ (și alb. bulg.
sărb.). CIHAC, II 544.

ASTĂRĂ adv. (Invechit, regional) Astă-

seară, de-seară. Porunci egumenei să-i trimită pre
Maria astară, iară egumena se mîhnî. DOSOFTEIU,
ap. HEM. 1890. Astară vești cunoaște, cum ~~Dow-~~
~~nu~~ v'au scos pre voi den pământul Eghiptului.
BIBLIA (1688), 507. Astară = hoc sero. ANON. CAR
Ceea ce e datoriu... și trebuie să dea, el îndepartă
astăzi până astară, de mâne până poimâne. TI-
CHINDEAL, p. 124. [Astăzi întrebuintat înseamnă
Transilv., Ban. și Mold.] FRĂNCU-CANDREA,
M. 98; REV. CRIT. III, 86; CANDREA, T. O.; SEZ II
Tucu-ți, lele, ochii tăi, Seara, încuind vifei;
Tucu-ți, lele, gurișă, Astară când te-i culca. IAR-
NİK-BĂRSEANU, D. 392. Dar astar'a cui să fii ~~fr-~~
REGANUL, CUFITĂ RODOS, P. P. 167. Dar astară,
baș, m'oi duce ~~honor~~, p. 55. De nu crezi, Astară
te vom lăsa s'o vezi. MARIAN, NU. 427.

— Compoziție veche (căci se găsește în toate dia-
lectele: arom. astară, megl. stară, istro-rom. astăre)
din ast, -ă (6°) și seară (cf. compoziția mai nouă:
astă-seară) > *ast'sară și, cu simplificarea regu-
lată a grupei -sts- în -st-, astară.

ASTARAGIU s.m. (Invechit)

Fabricant sau negustor de astar. Car-
tea stărnitei de astaragii din București..., atar
creștinii astaragii cât și Armenii. DOC. (1784), ap.
ȘIO. [Pl. -gii.]

— scriet dela astar cu suf. -(a)gii.

H 3

1 m 1....
1 m
1,

(dial.)

Jcf.

H (Rav,

H id. ib.

1 a
H 121/6

H (nu corespunde prop. și citat
de din Hods. P.P. 167.

N.B.
mesaj

ASTĂREALA s.f. ^{Căptușeală. |} Scheletul de
 Sipi (sau leturi) fixat pe căpriori
 și care se bate învelitoarea de sim-
 dbrilă sau se așează țiglele sau ola-
 nele care constituie acoperișul casei.
 Cf. LEX. TEHN., ENC. AGR. [Pl. - reli].

- Derivat de la astări cu suf. - eală.

√ Peste căpriori se pun le-
 turile sau o astăreală
 de scânduri, iar peste
 aceasta se pun olanele
 GAZETA SĂTEANULUI, 27
 TDRG.

locul - i derivat de la
 astări, răcotea de țigle
 și însemnează a nu a
 pune scheletul de
 ... etc.

ASTĂRI vb. IV. (Învechit) A pu-
 ne astar la o haină, a căptuși cu astar.
 COSTINESCU, cf. BARCIANU. [Prez. ind. astăresc].

- Derivat din astar. [Cf. turc. astarlamak „dou-
 bler” (Zenker), n.-grec. ἀσάρηστος „mettre une dou-
 blure” (Vlachos).]

trad. rna.

↳ dela

ASTATIC, -A ^{adj.} (Despre un ac magnetic) Care este astfel
 dispus încât să fie în echilibru indiferent sub acțiunile
 exercitate asupra lui de ^{câmp} un câmp magnetic exterior în
 care e plasat. LEX. TEHN. [Ampère] a construit pentru
 galvanometru „acul astatic” care nu este influențat de
magnetismul pământesc. FIZICA, 50 | Echilibru astatic
 = echilibru indiferent. cf. LEX. TEHN.

ASTĂURĂ vb. I. astăur (Rusca, Ban.).
 A pândi, a sta la pândă. JAHRESBER. III, 313. [Prez. ind.
astăur.]

- Sensul original pare a fi fost: a sta la pândă
 în staur (= staul), pentru a păzi oile împotriva lup-
 pilor, hoților etc. (cf. Acum se puse Stan la pândă
 în staur în mijlocul oilor... Colo către miezul nopții
 veni smoul și dă să intre în staur... „Cine ești tu
 care vrei să mă oprești să nu intru în staur?” RE-
 TEGANUL, P. IV 16). Aceasta se confirmă și prin faptul
 că verbul astăura se întrebuințează tocmai în
 acele regiuni ale Transilvaniei și Ungariei, în care
 se zice staur în loc de staul. E deci probabil că
 avem o formațiune din a (1°) și staur. Mai târziu
 cuvântul pare a fi fost considerat ca un itorativ
 de la „a sta” (derivat prin suf. -ur), precum dove-
 desc sensurile verbului stăura.

ASTĂTUT, -Ă adj. (Înve-
 chit) Înfațisat, adus să ste-
 sau stând înaintea cuiva).
Părită la ighemonul și a
tătuță naintea lui, o bătu
 DOSOFTEIU, V. S. 612.

- Anticipiul lui asta
 valoare de adjectiv.

ASTĂVI vb. IV. Repl. ^(s pronominale) ((Transilv.))

A sta, a fi (într'un loc), a zăbovi. ~~afibla~~
Putin se astăveste pe acasă. = stă puțin pe acasă. Cf. LB.

- din stăvi cu prefixul a- (cf. stăvi, năstăvi.)

ASTĂZI adv.

Azi, în ziua în care ne aflăm acum, între ieri și mâine. Cf. HEM. 1892.

Astedz = hodie. ANON. CAR. Jucasi bine astăzi și vântejisi bine cabul. MOXA, 389/12

Astăzi era cu noi, încă mâine se duce de la noi acol MSS. (secol. XVII), ap. HEM. 1892

Ita noustra sămoasă dă-ne noao astăzi. CUV. D. BĂTE 104. Astăzi nu sântem atâta de osteniți ca ieri. DRĂGHICI, R. 100. Mă! că rău mi-a mers astăzi! CREANGĂ, p. 46. Astăzi îi o săptămână. De când umblam prin grădină. Cu iubita mea de mână. JARNIK-BĂRSEANU, D. 82. În vremea de față, acuma. Revizitoriu fiind... cum și voi toți seți astăzi. COD. VOR. 1874. cum sânteti și voi toți astăzi. N. TESTAMENT (1648); precum voi toți astăzi sânteti. BIBLIA (1688). Comme vous l'êtes tous au jour d'hui. Ce-ar fi ajuns patria astăzi, dacă strămoșii noștri ar fi dormitat și ei! RUSSO-BĂLCESCU, M. V. 580. Cu Săgeată de boțat. Nici astăzi Domn pe lume nu-i. COȘBUC, R. 16.

Coana Uta purta astăzi o floare în ec. PAS, LJ, 46.

H83/21

H12

L II

H37

Fu ca fost magistrat și astăzi președinte sunt pătruns de necesitatea și autoritatea proprietarilor. DUMITRIU, B. F. 39.

Astăzi am regretat scrișul pe care l-am dat. DUMITRIU, B. F. 39. Astăzi cauzăm despre om, despre faptă.

Reforma justiției este astăzi un fapt îndeplinit. ȘNEORȘIȚĂ-DEJ, R. P. 23. Acest stat major al clasei muncitoare este astăzi Partida Muncitorească Română.

DESLIU, G. 19

id. 16. 32

Astăzi-toamnă era bine. Că-mi zicea mândra Jupâne, Dar nici astăzi nu-mi mârșă. Că-mi zice „iubitul meu”. JARNIK-BĂRSEANU, D. 73. F a m. (După imperative, exprimă nerăbdarea poruncitorului de a își împlini fără întârziere porunca) Odată Nu fi-am spus că răspund eu! Dar du-te astăzi! I. NEGRUZZI, ap. TDRG. (Cu funcțiune

mi-i

adjectivală, precedat de prep. de)

Românii cesti de astăzi în Dachia sânt tot același Romani pro cari Ulpie Traian s-au adus atunci. CANTEMIR, ap. HEM. 1893. Pentru găina de mână, oul de astăzi lasă. CANTEMIR, ap. ZANNE, P. I. 7.

De-oiu urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva Oamenii din ziua de-astăzi să mă năceapă-a lăuda. EMINESCU, P. 1.

(Numele băieții)

12

H233

ASTĂZI adv.

Azi.

În ziua în care ne aflăm acum, între ieri și mâine. cf. HEM. 1892.

Astăzi = hodie. ANON. CAR. Jucași bine
astăzi și vântejisi bine calul. MOXA, 389/12

Astăzi era cu noi, iară mâine se
duce de la noi acolo
MSS. (secol. XVII), ap. HEM. 1892

Îta noastră sătoasă dă-ne noao
astăzi. CUV. D. BĂTR. 104. Astăzi nu sântem alăta
de osteniți ca ieri. DRĂGHICI, R. 103. Mă! că rău
mi-a mers astăzi! CREANGĂ, P. 45. Astăzi îi o săp-
tămână. De când umblam prin grădină. Cu iubila
mea de mână. JARNIK-BĂRSEANU, D. 82. ~~În vremea~~
În vremea de față, acum. Recunoscător fiind ~~în~~
~~noastră~~ cum și voi toți seși astăzi. COD. VORON. 104
(= cum sântoși și voi toți astăzi. N. TESTAMENT
(1648); precum voi toți astăzi sântoși. BIBLIA. 1688)
comme vous l'êtes tous aujourd'hui. Ce-ar fi
ajuns patria astăzi, dacă strămoșii noștri ar fi dor-
mitat și ei! RUSSO-BĂLCESCU, M. V. 580. Cu Să-
geată de bogat. Nici astăzi Domn pe lume nu-i. COȘ-
BUC, B. 16.

Fu ca fost magistrat și astăzi

profet sunt pătruns de necesitatea
și autoritatea proprietarilor. DUMITRIU, B. F. 39.

Astăzi am regretat străjine pe care i le-am
dat. DUMITRIU, B. F. 39. Astăzi căutăm despre
om, despre faptă. Reforma justiției este
astăzi un fapt îndeplinit. GHEORGHIU-DEJ,
R. P. 23. Acest stat major al clasei munci-
toare este astăzi Partidul Muncitoresc Român.

Id. 16. 32.

Astăzi-toamnă era bine. Că-mi zicea mândra
"jupâne", Dar nici astăzi nu-mi meară. Că-mi
zicea "iubitul meu". JARNIK-BĂRSEANU, D. 72. F. am.
(După imperative, exprimă nerăbdarea poruncitoru-
lui de a se împlini fără întârziere porunca) Odată.
Nu fi-am spus că răspund eu! Dar du-te astăzi!
I. NEGRUZZI, ap. TDRG.

(Cu funcțiune
adjectivală, precedat de prep: de)

Românii cești de
astăzi în Dachia sânt tot același Romani pre cari
Ulpi Traian i-au adus atunci. CANTEMIR, ap.
HEM. 1893. Pentru găina de mână, oul de astăzi
lasă. CANTEMIR, ap. ZANNE, P. 17.

~~Construcție~~ Ziua de astăzi. Iară strălucit dulce pri-
măvară și liniște mare într'această zi de astăzi.
VARLAAM, ap. HEM. 1893. Ce te faci pe ziua de
astăzi? Ziua de astăzi o vom petrece la țară.

De oiu urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu
cumva oamenii din ziua de-astăzi să mă ncepă-a
lăuda. EMINESCU, P. 102.

(Substantivat) Să
nu cu leanea și cu negrija să ră-
mănem, astăzi de pururea și în-
selăciune petrecându-le, iară demă-
netile... începăturile lucrurilor iară
părăsindu-le. CORESI, ap. HEM. 1893.

Loc. adv. (în legătură cu prep.):

De astăzi (înainte)
înainte ab hodie die, von heute an, ab
partir d'aujourd'hui. Rămâi, brațo, după plug.
Că eu de astăzi mă duc. Și mă bag în codrii verzi:
De astăzi nu mă mai veri. JARNIK-BĂRSEANU, D.
285. De astăzi în două săptămâni... von heute
liber vierzehn Tage. TDRG. Să dea Ursul Mur-
guleț acești bani toți, de astăzi... în patru săp-
tămâni. DOC. (n. 1682), ap. HEM. 1893.

~~ab hoc die, ab hodie die~~ = ab hoc die, ab hodie die
cf. hodie etc. L. B.

Coana Uta purta
astăzi o floare
M. COȘ. P. 15, L. I, 46.

H 83/21

H 16

L II

H 37

DESLIU, G. 19

1/4

1/2

mi-i

(Numele) (sig)

H 233.

1/4

H 16

1 (Mai energic, mai categoric decât astăzi)
În ziua de astăzi.

13

Doaci mărturisesc voao în ziua de astăzi, că curatu-s. COD. VOR. 21 (In ziua de astăzi, N. TESTAMENT 1648); în ziua de astăzi, BIBLIA (1688). (despre ceoa care s'a întâmplat sau durată de mult și nu s'a terminat nici în prezent) Până (în ziua de) astăzi.

Taina profeției este legiuită de la Hristos spre apostoli și până în ziua de astăzi, SAPTE TAINÉ (n. 1644), ap. HEM. 1893. Vedem până în ziua de astăzi, că... BIBLIA (1688), Apr. Așa s'au potolit acea zarvă. Numai de poveste au rămas de atunci întru pomenirea oamenilor numele Hâncestilor aice în țară, până astăzi. MUSTE, LET. III 11.

Poate acum a fi oale și ulcioare, și tot „Nichifor Coțcariul” i-a rămas bietului om numele și până în ziua de astăzi. CREANGĂ, P. 136.

De atunci și până astăzi, coloni de lumi pierdute Vin din sure văi de haos, pe cărări necunoscute. EMINESCU, P. 222.

De ieri până astăzi sau (învechit) de astăzi - de-mâne = de pe o zi pe alta (exprimând nestatornicia și tărăgănirea).

Să nu mulăm vrămăia pocăinții, săbăvindu-ne în păcat, de astăzi de mâine, că nu știm până mâine ajungevom. DOȘOFTEIU, ap. HEM. 1894, tef. idem, ps. 407. Ți-ai schimbat principiile, de ieri până astăzi. (Off. de azi pe Ț, până mâine Ț). Astăzi-mâine = (într'una din) zilele acestea, în curând. Eu nu cînt în a po-fidă, Că sânt fată logodită. Astăzi-mîne nunta-mi vine. TEODORESCU, P. P. 83. (Exprimând con-

T sau

măine. / I

tinuitate sau durată lungă) Ieri..., astăzi... sau astăzi..., măine... = (când am vorbi după ele cuvinte cu același înțeles) și cu și, și de și (când am vorbi după ele cuvinte cu înțeles de contrast) când..., când... (cu sens de nestatornicie).

Astăzi burd, mâine burd...
La Domnica'n bătătură. ALECSANDRI, P. P. 349. Ieri ploaie, azi ploaie: nu mai scăpăm de umezeală!
Astăzi ici, mâine colea... La Târgigrad ajungea ZARNIK-BĂRSEANU, D. 486. Până ieri cu fetele, Astăzi cu nevestele. ZANNE, P. II 127.

[Si: (regional) astăzi / ANOV. CAR., MOXA, 389), astăzi (i) adv.]

— Compus din ast, -ă (6°) și zi. Compoziția aceasta pare a fi veche. Pe când limbile romanice păstrează pe hodie, în limba străveche românească — dies fiind numai de genul feminin — hodie pare a se fi schimbat în *hadie (off. azi), iar prin înlocuirea lui hic, haec, hoc prin iste, -a, -ud (cf. ăst), în ista die.

✓ a) (exprimă continuitate durată lungă, în cazul când exprimă durată lungă sau urmează cuvinte cu același înțeles) și cu și, și după și, și de și.

b) (exprimă nestatornicie, în cazul când urmează cuvinte care conțin ideea unui contrast) Când..., când...

11/27

cu înțeleș nepăcizit), seodată, brusc; tiptil, pe furis (HEM. 2008); încet, agale, când și când (BOCEANU, G.L., CIAUȘANU, V.).

Turcii, unde l-aucea, Planul (!) măre că-și schimbă: Așteamăt s'apropia, Semn lui Nedea că-i făcea, Pungi de bani îi arăta. TEODORESCU, P.P. 554. Foicică ș'o lălea! Când llinca ajungea, Turci așteamăt se vedea. Sânduleasa de-i simțea... Pe llinca ascundea și nainte le țesea. idem, 637. Grocul, banii când vedea, Mîștile din cap pierdea... Și, măre, se'nădupleca, Pe Stanislav îl lăsa, După ceauș se ducea și așteamătul călea (citește: așteamăt îl călea. HEM. 2008). idem, 566. **EXPR.**

Fiș.

Seu finete subț?

A se lua așteamătul după ... a se lua pe urmele cuiva, a pândi dela distanță (pe cineva), a paște cu ochii (pe cineva). CIAUȘANU, V. A umbla așteamătul = a umbla alene (ca un om în convalescență), a umbla fără rost, a se ținea după cineva fără profit aparent. C.V. 1949, nr. 7, 34.

— Etimologia necunoscută. Cf. șteamătă.

ASTENIC, -Ă adj. (Psihol., Med.) ~~Asthenicus~~ Do astenie, care produce slăbiciune a energiei sufletesti. — N. după fr. Cf. astenie.

I asthénique idem.

ASTENIE s. f. (Psihol., Med.) ~~Asthenie~~ Lipsă de putere sufletescă, slăbiciune și micșorare a energiei sufletesti; depresione, vlaguială. — N. din fr. ~~asthénie~~ ~~asthénie~~ idem, din a privativ și abțrac. putere.)

T asthénie idem.

I Sau

ASTEPTĂ vb. I. 1° A sta în-

tr'un loc (undeva) spre a putea privi sau fi de față când se întâmplă ceva sau când vine cineva. Intrans. (absolut.)

V Cf. adăsta.

Au răspuns sehastrul, să aștepte Ștefan-vodă afară, până și-a isprăvi ruga. NECULCE, ap. HEM. 2013. Și fata de m-păral veni și-a doua zi... Și 'n toate zilele pe rând... Tot așteptă, doar' o veni Flăcăul mai curând. COȘBUC, F. 158. Țărani așteptară ce mai așteptară, și, dacă văzură că cucoana nu le face nici o judecată, întrebă: „Da unde-i dus boșrul, cucoană?” ISPIRESCU, L. 180. Imi iau soții

Ii

1a
1b

Și ne ducem cu căruța la Botaxani unde așteaptă neguțătorii. SADOVEANU, A.F. 16. Bunicul... aștepta la poartă și se temea c'aștepta în zadar. CAZIMIR, P. 142. Sub muzelune de taină așteptăm Făptura de nis a Ilenii. BENIUC, X. 85. Dar cite mai are timp să-și...

Intâmplarea sau persoana așteptată
se arată printr'un ^{gaze începe prin}acuzatio sau prin-
ti'o prep. ~~inmodic~~ ^{prin} să, uneori
prin amândouă

Acestia așteptă și aștepta noi întru
Troada. COD. VOR. 154 (așteptarea pro noi...
N. TESTAMENT 1648, aștepta pro noi... BIBLIA
1688), ~~nous attendent à Troas~~, Infricoșatul
județ cu plată așteaptă pre noi. CORESI, E. 20²⁰

Un i-au dat știre, n'au mai așteptat sfânta li-
turgie, ce au mers de grab' la Curte. N. COSTIN,
ap. HEM. 2010. Sta incremenit, așteptând ce va aduce
intâmplarea. ZILOT, CRON., ap. HEM. 2013. Sosind
cea mic, mult dorita și așteptata sără, cumăndoi
impunctă puzerocim, CANTONIA, 197, ap. HEM. 2018.

Acufun-
dat în umire..., Așteptam dorit răspunsul. KONAKI,
P. 100. Să stăpânim durerea..., Să așteptăm în pace [ajutorul].
și soartei ajule. ALEXANDRESCU, M. 3.

~~Un mare neabatoare de toți așteptata și au delegat~~
~~intâmplarea noastră DELICHICI, p. 28. Ajunge la o~~
~~căsuță cunoscută, unde era așteptat. C. NEGRUZZI,~~
~~I. 70, cf. 54. Ajunge la o casă.~~

Aștept, din cer să vie O zină drăgălașă. ALECSANDRI,
P. III. 3. Arald... e-un rege singuratic. Palatu-i
parc'așteaptă în veci să-i vie morții. EMINESCU, P.
210. Când este să dai peste păcat, da-
că-i înainte te silești să-l ajungi, iar dacă-i în urmă
stai și l-aștepti. CREANGĂ, P. 223.

Aștepta cina. SMOYEVANU, N.F. 5.
Pași mei... nu-i așteaptă mine. CAZIMIR, P. 15. Mama
mă așteaptă în sat. BENIUC, V. 101. Noi așteptam
timpul ce vine. id. 16. 25. Un om așteaptă
tăvăritul. id. 16. 108, cf. 38. Să mă aștepte în
salon, că vin îndată. PAS, L. I, 22. Se depărta
cu gândul la soarta care-l aștepta. DUMITRU,
B.F. 132. Înțorco capul către naica sa, așteptându-o
id. 16. 91, cf. 60, 112, 36. Știe bălaurul ce-l
mai așteaptă. DESLIU, 6. 26.

nea coaptă Buni oaspeti așteaptă. ZANNE, P. IV. 56.
Am o mândră, ca ș-o floare, Ce ne-așteaptă cu mân-
care. Acolo dac'om sosi, Ea frumos ne-omeni.
LARNIK-BĂRSEANU, D. 24. Sânt doi pui de rândunică:
Unul zboară și se duce, Unul rămâne și plânge.
Așteaptă-mă, frățioare, Să-mi mai crească ari-
pioare! SEZ. III. 158.

(Durata așteptării
arată
(lungimea răbdării în
aștept se doare prin: din ceas în ceas, din zi în zi,
din an în an). Sta acolo, din ceas în ceas așteptă să
apuce domnia. NECULCE, Așteptând din zi în zi să
i se scoată domnia Moldovii. idem, ap. HEM. 2014.
Fig. Omul e inchipuit ca fiind așteptat în orice
viată șale de cele ce au să i se întâmple în viață.
Patimile așteaptă în cărarea vieții. KONAKI, P. 288.
Alte lupte mai mari. îi așteaptă. BĂLCESCU, M. V. 82.
M'am dus la vechea mea gazdă, unde mă așteptă
cea întâi deceptie. C. NEGRUZZI, I. 67. Și pentru cine
vroie să mori? Înțorco-te, te ndreaptă, Spre-acel
pământ rătăcitor, Și vezi ce te așteaptă! EMINESCU,
P. 279. Nu știa sârmanul Harap-Alb ce l-așteptă
acasă! CREANGĂ, P. 176.

✓ ap. HEM. 30 14.
✓ ROSINTE URI-
CIZUL, ib.

✓ și prin orice alt adverb de timp)

1000
100
10
1
Lpa

4 276
Tărăna grea și pătura de pei... se așteaptă,
răbdătoare. CAZIMIR, P. 35. Mă călăusec
ce naiba ne așteaptă la București. PAS, L. I, 54.

2°. Trans. si intrans. A avea răbdare, a da cuiva răgaz (să vină, să facă ceva, să-si achite o datorie, să îndeplinească o obligatie). Să-l mai aștepte pentru cea sută de galbeni. MSS. (ca. 1642), ap. TDRG. Ne-au căutat a muta vreme (= a amâna) și a aștepta până când ne va veni la mână.

CANTEMIR, ap. HEM. 2013. D

Mă rog, Doamne, să să pue acesta om la o închi-soare, sau să-mi plătească acmu, că nu-l pociu aștepta. N. COSTIN, LET. II/74 li așteptu de bani până toamna. NECULCE, 1677-14 408/37. Bine! fiind-că mă rogi, te-oiu mai aștepta încă până Marți, dară să știi că, de nu mi-i da până atunci banii, are să fie moartea ta. SBIERA, P. 3.

H 7/18
H 10.

-o Numai o clipă, așteaptă! DUMITRIU, B.F.S.

↓ sau

(Ironic) La Mos-Așteaptă. La Sfântul-Așteaptă = nici odată (cât îl hău! la paștele calului, când ti-i vedeă ceafa etc.). A plăti la Sfântu-Așteaptă. ~~...aux calendos...~~ BARONZI, L. 47. La Sfântul-Așteaptă s'a împlini dorința lui! CREANGĂ, P. 189, cf. DDRF.

Exor.

3°. Trans. si intrans. (In prop. negative) A sta la îndoială, a ezita, Turcii mult nu așteptau,

Γ a băbovi.

Ci îndată răspundeau: „Noi de masă-ți mulțumim, Că n'am venit să prânzim”. ZARNIK-BĂRSEANU, D. 493. Când mai vede și această mare minunăție, nici mai așteaptă să mai iee apă, ci fuga la stă-până-sa. CREANGĂ, P. 99.

✓ (la imperativ,

stai puțin)!

Talpă (cătră cioban): Așteaptă, cărjaliule, că eu îți sânt popa de-acu! ALECSANDRI, T. 636. Iară Șalgă-i urmărea și din gur' așa răceia: „Iau aștept', așteapt', așteaptă, Să lupțăm la luptă dreaptă”. idem, P. P. 59. (Despre lucruri; rar) A sta undeva (în vederea venirii cuiva) a împlinirii unei acțiuni). Cartofele... trebuesc cules...; în zadar rămân de mai așteaptă. I. IONESCU, C. 214.

↓ sau

H 214/2.

4°. A trage nădejde, a avea speranță, a spera ceva dela cineva.

Interes. Absol. (Chevelitt). Acest bolnav... toate... răbdat-au și așteptă, pentru credința în căsu' altui. Hristoa, CORESI, ap. HEM, 2012. Aici fapta cea bună visează veșnicia S'așteaptă ne'n-cetat. Si omul care crede, și omul ce așteaptă. De-o sfântă mângâiere în veci o încofă... și va lua ră-plata. Căci a nădăjdii. ALEXANDRESCU, ap. HEM, 2012. Trans. Aste construit cu complement

Ulite'n țare oameii așteptă BENIUC, V. 21. Ștau și așteptău DUMITRIU, B.F. 78. Tar acumă iarăși așteptău id-ib. 100.

~~deceala~~ Te-asteaptă [oamenii], Pre totî să-i bucuri suplate.
DOSOFTEIU, Ps. 22. - Tocmai de la una ca d-ta
să aștept eu ajutor? CREANGĂ, P. 190.

Mi-ai zis: „Aștept din parte-ti, o
rege cavaler, Că-mi vei da prins pe-acela ce umilit
fi-l cer...” EMINESCU, P. 202.

Câte fete-s cu
cercei Toate-asteaptă să le ceiu. JARNIK-BĂRSEANU,
D. 371. Servește-te, nu așteptă să te imbiu mereu!
~~...~~ E rău când aștepti la mâna altuia.
ISPIRESCU, ap. HEM. 2015. N'astepta de la gângav
vorbă deslușită. ZANNE, P. II, 575. Așteaptă, mur-
gule, să paști iarbă verde! ~~ibid.~~, I, 556.

Ge. prov.
nu

.....

ib.
H ZANNE, P.

H direct

construit
(In Mold. și Transilv. ~~...~~ construcția
cu un participiu trecut, drept complement (prop.) Bo-
găția șede'n ladă și urta stă pe vatră.... Și tot
asteaptă sărutată (- să fie sărutată de cineva), Bat-o
Dumnezeu s'o bată. SEZ. IV 282. (Variantă: Tot
asteaptă căutăta, Bat'o etc. SEZ. II, 218). Șede
cu ușa deschisă și de bade-asteaptă strinsă. MÂN-
DRESCU, I. P. 142. (Când subiectul nu
este a ființă) Trebuie, ca(u)tă
(a fi...). Leacurile-s cântărite și-asteaptă cu bani
plătite. Pe nimica de le-ar da, Pe urit cin' le-ar
strică. MĂNDRESCU, I. P. 115. (Juvechit, rar)

A i se aștepta ceva de la cineva = a i se cuveni.
Lăsa cinstea ce i să aștepta de la împăratul. DO-
SOFTEIU, Y, s. 103.

Reflexiv. A spera să..., a trage nădejde
să..., a fi pregătit să.... (sau la ceva).

Mă aștep-
tam s'aud asemenea răspuns. C. NEGRUZZI, I. 153.
Amice..., cu drept cuvânt, te aștep-
tai să fi răsplătit... prin laude meritate... pentru
loate ostenețile ce ai depus în opera ta. ODOBESCU,
III 10.
găsește sub strajă, după cum nu se aștepta el. CREAN-
GĂ, P. 209. Strânse odată pe smeu.
Tocmai când el nu se aștepta. ISPIRESCU, I. 229.

Al meu dor îi dez-
merdat, S'asteaptă'n
brate purtat. SEZ.
III, 62.

Fă imprumuturi ni te-asteaptă la supă-
rări. ~~...~~ Expr. ~~...~~
~~...~~ A se aștepta la una
ca asta = a prevedea, a fi pregătit.

ZANNE, P. V 336.

[Pres. ind. aștept. / Si: (juve-
chit, în Mold.) astăptă ob. I. cf. HEM.
2016-2017.] ~~...~~

- Din lat. pop. *astēctare (asimilat din aspec-
tare, W. Meyer [-Lübke], Die Schicksale des lat.
Neutrums, 1883, p. 17; ital. aspettare, cu sensul lui
expectare); sic. astittari, tarent. astittare, cal. as-
tellare, v.-sard. log. usettare (Meyer-Lübke: Zur
Kenntnis, 36), azi isettare (A. Gaspary, Zeitschrift,
X, 589). La Aromâni, cuvântul așteptu înseamnă
și „primi, ospăta”. Sensul acesta sau s'a des-
voltat din cel de „aștept”, sub influența cuvântu-
lui albanez ptes „erwarte” și „empfang”, sau eti-
mologia cuvântului arom. e (pe lângă *astēctare și)
exceptare (R. Geheeb, Jahresbericht, V, 17; cf.
J. Urban-Jarnik, Zeitschrift, XXI, 276).

Fata m'a întrebat zâm-
bind, abia cum mă așteptam
- Ce face Colțun? 8900
YEANU, H.F. 44. 'Lucruri @ pe
care se aștepta să le vadă
nu erau decât o închisură
DUMITRIU, B.F. 43. Da,
totul mergea bine,
cum se așteptase ea. id.
ib. 139. Se așteptase la o
impuscătură pentru el. id. id.
ca nu aștept de rezultat
nu se așteptarea PHS,
A.I., 129.

ASTEPTARE s.f. 1°. Actiunea de a astepta; cf. adăstare.

Expr. (după fr. être dans l'expectative)

Sală de aşteptare = salle d'attente. DDRF. A fi în aşteptare = a aştepta cu nerăbdare. Dar a nopții neagră mantă peste dealuri se lăfeste... Tot e groasă și tăcere... umbra intră în mormânt. Lumea e în aşteptare. ALEXANDRESCU, M. 17. În aşteptarea a ceva = până când se va întâmpla ceva.

Au aşteptat... însă au rămas cu aşteptarea. PHS, L.T.

merge exemplat la JRG. J.

2°. Răbdarea (care însoțește aşteptarea). Inuăntos abă sufletul meu cea ce se clătește de neaşteptare. MOLITVELNIC (ante 1633), ap. GCR.

181/6

Că tu ești aşteptarea mea. PSALT. (1651) / tu ești răbdarea mea CORESI; tu ești îngăduința mea. BIBLIA (1688), ap. HEM. 2018. / Amânarea, răgazul (dat cuiva pentru ceva). Pentru lucrurile Bostrei ceale ce se dau cu număr..., se poate face aşteptare până la un an de zile. PRAVILA (1814), 126/6.

cf. VARLAAM, ib. 2018

3°. Obiectul aşteptării, ceea ce dorim să se împlinească.

Reuşita întrece aşteptările noastre. TDRG. Peste aşteptare (a cuiva) = mai mult de cât te puteai aştepta. Binele... peste ne-dejdea și aşteptarea lor era. CANTEMIR, HR., ap. HEM. 2018. Sculându-se de la masă, se duse... și se întoarse numai-de-cât, peste aşteptarea tuturor.

Pe

Pe acest timp de speranțe care nu se realizaseră, de aşteptări care rămăseră zadarnice... Românii aveau... ideale. IORGA, I. I 441.

Merga rebede, uitându-se drept înainte, cu o aşteptare aproape fericită pe brajuc desfigurat. DIMITRIU, B.F. 30. Tăranii priveau cu ochi întrebători, plini de aşteptare. id. ib. 88. Cu ochii sălăşituri de respirație... de aşteptări... Rizea Sîngă din Răspunzător, id. ib. 104

[ll. - tări.]

Infinitivul (lui) aştepta. devine abstract verbal. - Abstract verbal al

ASTEPTAT s.n. Faptul de a aştepta. Aşteptat = expectatio. ANON. CAR. Aşteptatule miliu tale. DOSOFTEIU, ap. HEM. 2019.

TP

Loc. adv. (Rar) Pe aşteptate = în aşteptare, aşteptând mereu, într-una, mult. Unde ești, bădiță frate, De mă lași pe aşteptate? ALECSANDRI, P. P. 360. (Mai adesea în forma negativă) pe neaşteptate = într-un mod surprinzător, pe nepregătite. Numai iată ce se trecește, pe neaşteptate, cu Ivan Turbină! CREANGĂ, P. 309.

[ll. (rar) - taturi.]

Participiul (lui) aşteptat. devine abstract verbal. - Abstract verbal al

Lepl. nu tabu așteptat
o formă în - taturi
(Apare în l. p. 1) - 3

AȘTEPTĂȚ, -Ă adj. La care
te aștepti, pe care (-l) sperii; sperat, do-
rit.

Sosind
cea mic... mult dorita și așteptata sară, amândoi
împreună porceasăm. CANTEMIR, IST., ap. HEM. 2018.
Cu mare nerăbdare de toți așteptata și au deslegat
întristarea noastră. DRĂGHICI, R. 1994. Ne pricinucști
o neașteptată bucurie, id. ib. 36.

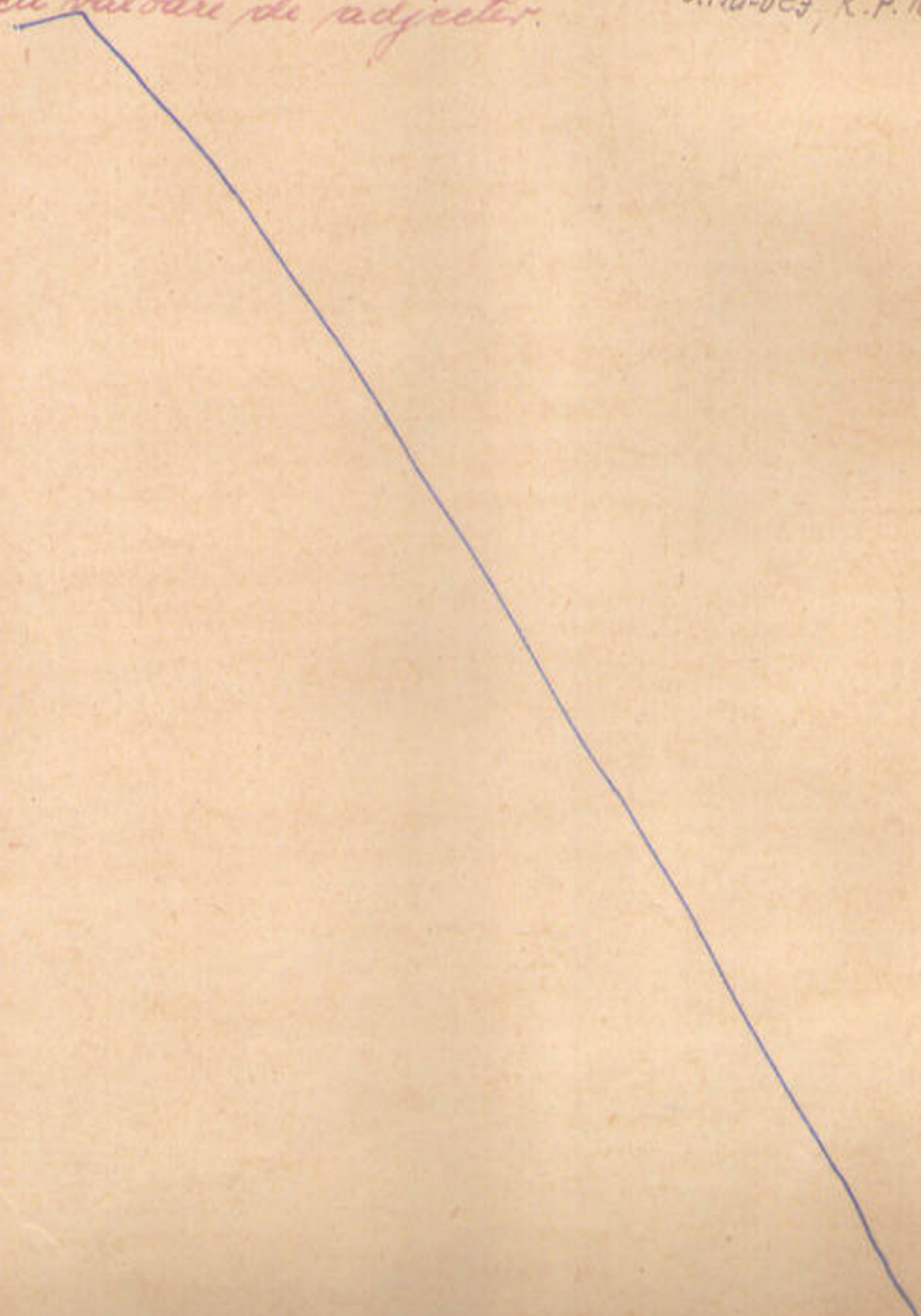
F1 23/4.

Ajunge la o
căsuță omosentă, unde era așteptat. C. NEGRUZZI,
1970. Vie moartea așteptată, Ca o dulce mângâiere!
ALECSANDRI, P. I 16. Lăudă pe fiul de împă-
rat, pentru o așa nimerită și neașteptată alegere.
ISPIRESCU, L. 38. Încă un motiv al neașteptatei măsuri
sângeroase... era tocmai întoarcerea lui Dimitrie,
ascultarea spuselor acestuia în privința intrigilor
de la Poartă. IORGA, L. I 318.

inattendu, inesperé, inopiné. D.D.R.F.

↳ Această criză este
așteptată... în U.S.A., și
în țările legate economic
de Statele Unite. GHEORGHE
GHIU-DEJ, R.P. 10.

- Participiul lui aștepta devine adjectiv
cu valoare de adjectiv.

ASTEPTĂTOR, -OARE adj. (Rar) Care

astepta.

Mărturisă... asteptătoria (Incurie, ~~cu vinurile la împărăția carușilor~~ DOSOPTEIU, v. 8. 5., Vom fi asteptători de răspuns. N. COSTIN, ap. HEM. 2020.

(mai des) neasteptător [= marăbdător].

Ef. CDDE.

- derivat dela astepta cu suf. -(ă)tor.

ASTEPTĂTURĂ s.f. (Turcehit, rar) = asteptare. ANON.CAR., CIHAC. [Pl. - tūri.]

- derivat dela astepta, cu suf. -ătură.

ASTERIE s.f. (Zool.) = stea-de-mare.

DICT. [Pl. - terii.]

N. din fr. asterie idem.

ASTERISC s.n. Semn convențional

(de tipografie) în formă de stea (*) într'o carte sau într'un manuscris, steluță (prin care se trimite cititorul la o notă privitoare la cuvântul sau la pasajul după care e pus în text, iar în filologie, se pune înaintea acelor cuvinte, forme și ~~scrieri~~ care nu se pot atesta, dar care se pot reconstrui). [Pl. - riscuri. / Si: asteric.] — N. din fr. asteriscus, lat. asteriscus, grec. ἀστερίσκος 'steluță' (diminutiv ~~de~~ ἀστήρ 'stea'.)

→ rădăcini

asterisque idem,

ASTERNĂTOR, -OARE adj. (Rar)

Care asterne. CIHAC.

- derivat dela asterne cu suf. -(ă)tor.

ASTERNĂTURĂ s.f. (Rar, mai ales cu sens peiorativ) 1°. = asterne. CIHAC.

2° (Concretizat) Astermit (PONTORIAN), ceea ce s'a astermit ~~în vedere~~ pentru a te putea culca.

[Pl. - tūri.]

- derivat dela asterne cu suf. -ătură.

ASTERNE vb. III. 1° Trans. si refl. (= pasiv)

A (se) întinde sau împrăstia ceva pe jos (asa ca să formeze un strat subțire); a răspândi pe jos obiecte ~~pe~~ (ca să formeze un fel de covor, pe care să calce sau să treacă cineva). ~~Asternerea ca nisip [a unui loc]~~ PONTBRIANT.

~~subțire~~

H 233/4

Mulțimea de oameni asternă veșmentele lor pre cale, iară alții frângea stâlpi de leamne și asternă pre cale. MSS. (secol. XVII), ap. GCR. 1799. Ieșind Domnul din biserică, toate rufeturile astern pe gios... năfrămile lor. GHEORGACHI LOGOPATES, LET. III 306/2. Asternându supț picioarele sale jăratec... MINEIUL (1776), 1862.

Covorul e credință și de mulțumire. Că nu e numai pentru asternut. O este covor mare. PASTORAL. HEM. 2026. Peste frunzari toarnă țernă și peste țernă asterne o rogojină. CREANGĂ, P. 29, cf. 73.

Făt-frumos... își asternu mantaua pe năstipul încă fierbinte. EMINESCU, N. 24.

rași acoperite cu fel de fel de încă măruntică de pășuni că erau niște covora asternute izvoare.

Frunza jos cădea, Pe pământ se asternă. Parcă venise toamna. SEZ. IV, 131, cf. it. I, 13.

Fig. V (despre câmpii, drușuri, localități, etc) Câmpii s'astern în juru-i (lui Decembrie). TOMA, C.V. 67

toarele înaintea dăruirii de abrogul ~~școlii~~ ~~asternute pe câmpii~~ DUMITRU, IV. 116.

Vărbu și portul Doctoresilor se acamăni cu al fărâșilor din satul Bogdănești, Borocosa, asternute pe valea Moldovei. SEZ. IV. 175

Poet. Văpaia lunii se asterne pe scripi-toarele întinderi. VLAHUTĂ, N. 140

[Tânărul] a spus după meso zece minute, rupând tăcerea care asternuse între ei: "Bine. Să rămânem prieteni". PAS, 2. I 96

A pus să se astearnă pe drumul dela fieră la casele prof de Zakar, PAS, L. I. 121.

A supra Jugoslaviei s'a asternut gialgiile negre al marșalului ANA PAUKER, 23 Aug. 16.

Parcă se asternea o frișetă de peștie peste locurile acelea. id. d. I, 74.

2° ^{Trans.} A face, a dura o trecătoare (un pod, un drum, etc.) pentru cineva. Pod de argint... le asternea. CANTE-MIR, ap. HEM. 2024. Si spre iubirea celor lumesti un drum ne-asternea. TOMA, C.V. 113.

3° ^{Trans.} (Adesea conplinit prin: a scrie, a desena, etc.) A asternea ceva (pe hârtie, pe șid etc.) a scrie, a compune, a picta, etc. Gormai veachi scriitori... lucrurile mai maritor s'at în mînta adușadunsi cu clova a le însumi și celor mai pre urmă

Asternerea scuturilor

O parte [din se-minta] s'asternea pe stâncă și sa rodească înu ptea. MACEDONSKI, O. I 61.

Se vor asterne peste noi... găpetile litării. BERILIC, V. 32.

vătosi... în palmă le puind, spre locuirea, avându-
cala și asternerea lor a-i îndemna și a-i învăța
au început. CANTEMIR, HR., ap. HEM. 2025.

1 a

Este dator la cercetă toate pri-
cintile... lor, să le așternă în dicăturile istoriilor
impărătești. E. VĂCĂRESCU, IST. 246. S'asternem pe
hartie tot laude pompoase. C. NEGRUZZI, II. 216.

[La Persi] legiuni de zugrăvi și de pietrari erau
osândiți ca să așternă (- aștearnă) pe ziduri [scene
vânătoarești]. ODOBESCU, III. 80. Au zis cu jură-
mânt, că ei aste scrisori Le-au așternut întocmai
după dictarea voastră.

→ I. NEGRUZZI, VI. 480.

Fig. A desfă-
șura (o pără, o plângere, etc.) înaintea cuiva, a face
o expunere. Felurite planuri... războinice...
asterneam... în mintea mea. N. GANE, ap.

TDRG. In curte la Mihnea-vodă, Nemerit-a,
poposit-a, Măre, trei moșnegi bătrâni... Și părăse
pe Dobrișan, Naintea lui Mihnea-vodă. Și din gură
ce-i spunea, Păra cum își așternea? TEODORESCU,
P. P. 473.

Ref. (=pronominale).

4° (Despre oameni și obiecte sau despre
obiecte care par a sta în picioare; mai
ales complinit prin "la pământ" sau
"pe jos") A se întinde, a se culca pe pământ (în toată lungimea sa).

Mă aștern
undea = mă așez. I.B. în copaciu... se așter-
nuse... la pământ. PANN, P. V. II. 58. Plutonul se
asterne la pământ. CAMILAR N. 73. | Expr. (învechit)

A se așterne de tot = a se pleca cu un
linite în fata cuiva. Ne-au
văzduț pe noi... în mâinile
lor, ca să ne așternam de
tot înaintea lor. BIBLIA 16
ap. HEM. 2021.

() Un copaciu...
se așternuse... la
pământ. PANN, P.V.
II. 58. t...

Fug despre cel; complinit (prin drumului, etc.)
A fugi atât de repede, de par'că atinge
pământul cu pântecul.

Iară erghelile Petreceau câmpiile, și de-a-
lungul răurilor S'asterneau pustiuilor. EMINESCU,
L. P. 123. Alei, murgul meu
voinic! Așterne-te drumului, Ca și iarba câmpului.
La suflarea vântului! Murgul mic se așternea
ALECSANDRI, P. P. 74. (câmpul) fetei compozi-

○ Ci fie-asa! Pegasul
meu așternute la drum
BENIUC, V. 39.

la dau): Calcă, murgule, lupește, și te-așterne
purește, Că zărește în bătătură Mândra mea cu mie-
re'n gură. 248. Și pe cal turbat sârea, și s'a-
șternea drumului, Ca și pana vântului. POMPEIU,
D. 32.

prin asociere cu "a fugi ca vântul") Fug caii duși
de spaimă și vântului s'astern. EMINESCU, P. 213.

A se așeza. L.B.

Fig. A începe cu tot dinadinsul să
face ceva, a se apuca cu temeinic de
ceva; cf. a se pune sau așeza pe ceva.
S'au adunat

cu toatele la priveghie, și unde nu s'au așternut pe
mâncate și păute, veselindu-se împreună! CREANGĂ,
P. 34. Se așternură pe lucru.
VLAHUȚĂ, D. 6. Sub castani, oamenii s'au așternut
pe vorbă. DELAVRANCEA, ap. HEM. 2023.

M'astern pe sedere = mă pun să șed pentru
mult timp. PAMFILE, J. II. Si iarăși te-ai așternut

— I un ches-
punte popina

— ALECSANDRI, P.P.

1 pe

pe sedere acasă. PAS. Z. I 299. | Trans. (rar) Să-l
ce mai avocatură îi astern. GIB. Mi-
HAESCU, ST. 198.

5°. Trans. A culca sau a trânti pe
cineva la pământ. ↗

1a

Ce nu ți-a trecut prin minte
ai pătit într'un minut, Cu necinste și rușine la pământ
te-a asternut. PANN, E. II 122. Roșul (= calul)
nimic nu făcea... Numă'n tașturi se umflă și de-
parte l-ascârleș, Fierca'ntr'insul cătrăneș, Mort pe
jos îl asterned. TEODORESCU, P. P. 523. | ~~Pușca~~ A
culca la pământ (cu o lovitură), a ucide. (În sensul
acesta și: astern pământului etc.) Unii frâng poarta
și astern pe căți îi întâmpină'n cale. COȘBUC, X.
243. Asterne câmpului șapte din corbi, idem, X.
15. | A întinde pe cineva pe jos spre a-i da bătaie.
Jelulitorii au imblat fugarii prin pădure, de frică,
că-i căută să-i aducă la curle și să-i astearnă la
scară. ȘEZ. IV. 18.

H-1 122/26
1a

6°. 1a întinde pe jos (paie, foale,
etc.) spre a face cuiva un culcus. cf. aster-
ment. Trans.

Să-i
astearnă ceva moale, Ca să nu-l doară... MARIAN,
SA. 256. (Fig.) Dacă'm văst că nu mai vii,
Puseu dorul căpătâiu, Urubul mi-l asternuii... JAR-
NIK-BĂRSEANU, D. 144, cf. ȘEZ. I 11.

¶ Absol. A face patul, a
pregăti (cuiva) loc de culcare. Au asternut-lui
Saul în foisor. BIBLIA (1688), 201. Mult bine mi-eră
la ea, Că mi-asterna la răcoare și mă'ntraba ce
mă doare. ALECSANDRI, P. P. 238. Pe vatră mi-a
asternut. JARNIK-BĂRSEANU, D. 236. Îmi asterne să
mă culc. DOINE, 137. Expr. prov. Cum îți vei
asterne, așa vei dormi. ZANNE, P. III 4. In defi-
nitiv, treaba lui cum își asterne
asa doarme. CALINESCU, E. O. I 31.

• Casă n'are, nici ce-mi asterne.
Pietrele mi-s pâne. ȘADO-
YERANU, N. F. 19.

| A asterne la cai (PONTBRIANT)
a pregăti culcusul cailor. Trans.
Astern patul = a face, a pregăti
Astern patu' să se culce. DOINE, 73.

Au primit porunca ... să astern
paturile în cele două odăi de
oaspeți. ȘADOYERANU, N. F. 70.

Astern masa = a pune, a pre-
gătesc. S'astern masa și patu'. MÂN-
DRESCU, L. P. 107. | VA pregăti cuiva
ceva. Vicle sugurile Filicului mari

✓ Fig.
nt.

primejdii îi asternea. CAN-
TEMIR, IST. 351. Ja, cum sânt
unele firi! Tu e faci bine si
ele iti asterne moarte! SBIERA,
P. 86.

1/2

7° Trans. A acoperi (peste
mnu

tot/cu Toată acea grămadă de artiști...
care au asterne... toți păreții Italiei cu nemuriloa-
rele lor picturi. ODORESCU, ap. TDRG. (Poet.) Luna
plină Le asterne drumul cu flori de lumină. BOLIN-
TINEANU, ap. HEM. 2020. | A asterne cu pietris o
șosea. Cf. ~~asterne și asterne~~ | Refl. A
se acoperi (de tot). Masa se va asterne cu tot felul de
mâncări. RETEGANU, P. 1. 62. | Refl. (= pasiv)
Apartamentele nevastei lui... se asterneură pe jos cu
covoare. C. NEGRUZZI, I. 73.

+ (Poetic)

→ asterne² (4°).

[Pres. ind. asterne.]

— Din lat. *asternere* „a întinde lângă sau aproape
de” (= ad și *sternere* „a așterne”: alb. *stroi*, pie-
montez *sterni* „a pardosi”, tessinez *sterni* „a așterne
vitelor”, sard. *isterriri* „a desface snoșii, așternân-
du-i pe jos”, engad. *sterner*, valon *sterni*).

ASTERNERE s.f. Acțiunea sau faptua
de a asterne. ↑ | √ Cei mai vechi scri-
tori... lucrurile mai-marilor săi în minte aducân-
du-și, cu sloce a le însușina și celor mai pre urmă
viitori... în palmă-le plind, spre tocmirea, orându-
cala și asterneea lor a-i îndemni și a-i încăța
au început. CANTEMIR, HR., ap. HEM. 2025. Aster-
neea socotelelor = bilanț. ~~bilanț~~ Asterneea cu
năsip [a unui loc]. ~~sublagă~~ PONTBRIANT. [PP.
-tăneri.]
— Infinitival lei asterne devenit abstract
verbal.
— Abstract verbal al

✓ Scriere, compunere.

↑ ↑

1/2
1/2

1/2

o (Invechit)
→ PONTBRIANT.

ASTERNUT s.n. Participiul lui

asterne devenit abstract verbal. 1. Ac-
tuinea ^{sau faptul} de a asterne; asterne.

Covorul e mediu
si de mai mult ca
a... numai pentru a
ternut, Ci este covor
magic. PANN, op. H
2026. Ogrinji, de
asternut la site

2°. (Cu inteles concretizat) Lucruri in-
tinsc (pe jos si mai ales pe pat) ca sa se
calce cineva pe ele sau in ele, straic sau
rufe de pat; ~~pat~~ ^(uneori) pat. Cf. strat.

Lau in toate
nopti[ile] stratul meu, Cu lacramile mele aster-
nut[ul] meu uda-se. PSAL. SCH. 146. (sau lacrimile
mele m[eu] aster[ut]ul. DOSOPTEIU, PS. 232.)

S'au vorovit o seamă de bo-
ieri... și, la așternutul lui, unde odihnea, l-au omor-
rit, în cetatea Sucevi. URECHE, ap. HEM. 2028. Au
prins și pre Ilie Cantacuzino..., numai cu cămoșa,
descult..., că se tâmplasă de nu știa nimică și dor-
mea în așternut. NECULCE, LET. II 317/27. La scaun
împărătesc și la așternutul ei dărbat de treabă...
alegând, ...s'au cununat cu dînsul și l-au așezat la
împărăție. CANTEMIR, HE. 380. El se afla în fundul
colibii, săzând pre un așternut de paie. BELDIMAN,
N. P. II 70. Așternutul... eră umplut cu peri de cal.
DRĂGHICI, R. 77.

Iată așternutul său; perna cusută ac mine încă
tot o are... C. NEGRUZZI, II 28.

Vânătorii n'au avut grijă a-și aduce
așternut și merinde în căruță. ODOBESCU, III. 18.

Cum a venit împă-
ratul de la vândtoare, s'a pus în așternut. CREAN-
GĂ, P. 97.

Sică și frică trebuie să-i fi
fost Sultanei de el, de așternutul
lui. DEMETRIUS, A. 7. Vreau să-mi
pun sub așternut Busuioac și min-
tă. TOMA, c.v. 63. Ghemuiti pe aster-
nături joase, de crăci murdare. CA. PE-
TRESCU, V. 59. Până diseară, când o
să intre [mireasa] în așternut, așe o
să rămână împodobită. STANCU, D. 137.

Mă cule sara'n așternut. SEZ. II, 9.
Se ridicară din așternături. NEVEANU, P. 13.

(Regional)
3°. Un fel de cergă sau tol țără-
nesc (de învelit).

Dozobitele fe-
luri de fesături țărănești sânt: velința ori scoarța...;
așternutul, în patru ițe, fesut în ochiuri și în vergi,
urzeala de lână văpsită. (Dit. Tolocorman, Galati)
HEM. 2027. Blandă lungă, moale, Cu samur în
poale, Și un așternut, Cu aur fesut. ALECSANDRI,
P. P. 121.

(Regional) Scoarța de pus
pe pereti. ALRM. II/I h. 365.

4°. Calcuș. Așternutul [vitelor] trebuie să fie totdeauna
foarte îmbelșugat. I. IONESCU, C. 17.

H 77/12

H 70/25

1/2

1/...

1 ti

Se ridicară din
așternături. RETE-
CANUL, P. I 13

Se scula bosumflată din
așternut și se lăsa pientănată
și îmbărcată. SAOVEANU, X.F. 8.
Mănușă... a țis tata... să
gătească așternut pentru amnatul
nostru, io. 16. 16. Mi-am căl-
așternutul afară în cerdac.
io. 16. 57, cf. 74, 86, 135.
Pui, lua li-or droce...!
Mănușă omu e sălăd o în
așternut. PAS, L. I, 70.

H 3/18

(Uneori fig.)

5° (Trunchit) Lucru întins sub picioarele cuiva spre a călea pe el.

Voiu pune vrăjmașii tăi așternut picioarelor tale. APOSTOL (Buc. 1688), ap. GCR. I, 1027

H 263/20

A pus să se aștearnă pe aram... prof. de Zahăr... un așternut gros de spraye un mator. PAS, I, 121.

6° (Tipogr.) Coatele de hârtie pe care se face potriveala în mașină. G. IONESCU, C. T. 407.

7° (Pesc.) Pari de fier cu care se fixează gardurile de baraj; „lanti de fier”. ANTIPA, P. 577.

[Pl. - nuturi și -nute (IORDAN, L.R.A. 73).]

- Participiul (lui așterne) devenit abstract verbal - Abstract verbal al

ASTERNUT, -Ă adj. p. Tutins,

desfășurat sau răspândit pe jos (spre a

Isau

călea pe el) și în pat (spre a se culca pe el). Niște foale rupte, așternute pe lăști. CREANGĂ, P. 73. Cărări... acoperite cu fel de fel de iarbă mărunțică, de păreau că erau niște covorașe așternute. ISPIRESCU, L. 243. Dar pe pat ce-i așternut? Iarbă verde de pe Prut. SEZ. I 139. Fig. Vorba și portul Dolheștenilor se asemănă cu al săranilor din satele Bogdănești, Borocșa... așternute pe valea Moldovei. SEZ. IV 174.

1 un Hen

p Si ruri de gutui așternute pe jos Dumitriu, B.F. 55

Tractoarele înaintau ducându-l de-a lungul șoselei așternută pe câmpie. DUMITRIU, L. 1165

1 un

H V. L.

2° (Despre pat sau masă) Făcut, pregătit, întins.

Cine aie pana a mâini să scrie din nou așternut așternut aici. PAS, I, 133.

De-aici până la munte, Tot paturi așternute (Holde*). POP. (Transilv.), ap. HEM. 2026.

H 122/5

3° Acoperit. Harabale. așternute cu foluri. I. 10- NESCU, C. 122. Odaie așternută cu scoarțe. HEM. 2025.

De-acasă primeau scrisori așternute (Fig.) numai cu lacrimi. CAMILAR, N. 370.

1 un ↓

4° Pardosit. Drumuri așternute cu piatră. BĂLCESCU, M.V. 6.

- Parti cipiuul lui așterne devenit adjectiv. cu valoare de

ASTEROID s.m. și n. (Astron.) lic

corp ceresc (nume dat micilor planete dintre Marte și Jupiter, aeroliților, stelelor căzătoare, etc.). [Pl. - izi și -ide.]

- N. din fr. asteroide idem (grec. ἀστροειδής, asemenea cu o stea*)

ASTFEL adv. 1° (Adverb de mod) Aşa, în felul, în chipul sau în modul ~~ană~~ acesta (pe care ~~mi~~ l-am arătat, îl arăt sau îl voi arăta). (În opoziție cu altfel)

Si-ades atunci un glas de jale Soptind s'aude astfel prin vânt: „Tu ce spui...” ALECSANDRI, P. I. 24. Pe-un jeț tăiat în stâncă stă japân, palid, drept, Cu egrja lui în mână, preotul cel păgân. De-un veac el stăde astfel, de moarte-uitat bătrân. EMINESCU, P. 204. În sfârșit s'a hotărît a se duce în toată lumea, să-și caute bărbatul. Și hotărîndu-se astfelu, a zis: „Doamne-ajută!” și-a pornit. CREANGĂ, P. 89. Calul... se scutură... și rămaso... gras, trupeș și cu patru aripi. Văzându-l Făt-frumos astfel, îi zise: „De azi în trei zile plecăm!” ISPIRESCU, L. 311

1/2

(Când se referă la cele spuse înainte și introduce o prop. consecutivă, atunci are sens apropiat de:) (asa) încă. (În cazul acesta este adesea precedat de și sau urmat de că)

✓ sau concluzivă

Mintea... le comentează... și astfel se face ajutătoare Provedinței. BĂLCESCU, M. V. 5. Luând „Istoria Românilor” de Petru Maior, ajutat de abecedarul urgisit, în puține ceasuri am învățat a ceti... Astfel Petru Maior m'a învățat românește. C. NEGRUZZI, I. 113. Îl vede azi, îl vede mâni, Astfel dorința-i gata. EMINESCU, P. 260.

L H,

Se lasase un ger teapăn, astfel că avea nevoie să-și desmortească oasele mureș. PAS, Z. III 128.

Se izbiti... astfel că scumpă cu cinet. id. L. II, 54. Macina cea roagnă țărănească înaintul împregmuită cu un riet de mână astfel că canoii nici nu-și dădură seama cât puțin era acolo. DU-MITRIU, B.F. 71.

Prin urmare, de aceea. Frumosi erau și, astfel, de moarte logodiți. EMINESCU, P. 214.

Atunci, în cazul acesta. Cu mine nu te însoți, Că astfel nu-i vădubi. ZANNE, P. IV 211.

2° (Exprimă o comparație) Așa. Era de o frumuseță fioroasă. Astfel trebuie să fi fost Didona, când hotări a se îngropa sub ruinele Cartaginei. C. NEGRUZZI, I. 51. (Mai ales în corelație cu ca, precum, uneori făcut mai expresiv prin adăugarea unui tot) Ca o stâncă... Ce... se rostogolește... Astfel crunt ostașul mieu își izbeste calul său... ALECSANDRI, P. II. 15. Unul e în toți, tot astfel precum una e în toate. EMINESCU, P. 221. Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze... Astfel într'a veciniciii noapte pururea adâncă, Avem clipa, avem raza... id. P. 223. EMINESCU.

O bătrână, as' fel cum mă vezi pe mine, Nici la degete-mi al mic, nu te poți pe tine. PANN, op. GCR. II 361.

H ie

potem lasa atelul, auto. f.

I

Abătina, astfel cum
10 12

3°. (Adverb de grad) Aşa, atât (de tare, de mult), în aşa grad (mod, chip, fel). Oare ~~într-un~~ va suferi să se calce ast-fel jurământele? C. NEGRUZZI, I, 51. Cum de încăteva zile s'au schimbat ast-fel lucrurile? ISPIRESCU, I, 9. (Urmă de încât, de că) Vorbă ast-fel, încât robi toate inimile. id. 1238. Se urcă în sus și căzură palatul strălucind ast-fel, de la soare te puteai uita, dar la dinsul ba. id. 127.

+++ gradatie)
H
H
H 39
Lib.

4°. (Cu funcțiune adjectivală. Se leagă totdeauna de subst., la care se referă, prin prep. de; poate fi precedat, la sg., de articolul nehotărît) Asemenea, așa (de), atât de.

Să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune! C. NEGRUZZI, I, 146. Ce bine va aduce o astfel de schimbare? ALEXANDRESCU, M. G. Multă vorbă se făcuse la palat... despre o astfel de batjocură ne mai pomenită. CREANGĂ, P. 84.

|..... L mai

Marxismul a rămas
steril în țara lui de
bazină, tocmai din
lipa unor astfel de
personalități complexe,
care să poată aplica
în succes teoria. URSAN, I, 9

O seră iubitoare... O astfel de seră ar fi trebuit să aibă măcar o prescripție. DUMITRIU, B.F. 45.

Badin meu, tânăr diac... Serie două-trei rânduri... Și mi se plimbă prin casă, De la inimă fierbinte Zicând ast-fel de cuvinte: „Atelele, Doamne sfinte...! Mai așează-mi gândurile, Să-mi isprăvesc rândurile...” IARNIK-BĂRSEANU, D. 49. În funcțiune adjectivală sau se declină ast-ult astfel: Înaintea astorfel de principii mă închin, sau, mai ales, se declină articolul nehotărît, pus înaintea lui astfel invariabil: Înaintea unor astfel de principii mă închin.

H nu corespunde pop. ne
[Accentuat și astfel!
În funcțiune ad-]

Caliniat

Si: (Mold., Bucov., și o parte din Transilv.) âstfelu adv.; (în vorbirea repede) âs'fel(iu) adv.]

— Compus din ast, -ă (3°) și fel (fel, ung. ~~fel~~ felu, al. ~~fel~~ fello, offelo, idem). Formația aceasta, foarte des întrebuințată azi, apare în literatură humană în secolul al XIX-lea și lipsește aproape cu desăvârșire în poezia pop. Cf. acest fel, în felul acesta, într'ast fel etc.

H scabia

ÂSTFELIU adv. v. astfel.

ASTIGMAT, -Ă adj. (Med.)
Atins de astigmatism. | ~~Subst.~~ Persoană
care suferă de astigmatism.

- N. din fr. astigmat idem.

H (Substantivat)

ASTIGMATIC, -Ă ^{adj.} afectat de astigmatism. DICT. I
(Fiz.) Imagine astigmatică = imagine deformată
a unui obiect ~~proiectată~~ produsă de un sistem
optic care prezintă aberația de astigmatism. ~~este în~~
LEX. TEHN.

- N. din fr. astigmatisme idem.

ASTIGMATISM s.n. Imperfecțiune a ochiului
(sau a unui instrument optic) provenind din inegalitate
de curbura a cristalinului (sau a lentilei). ~~este~~
Ochiul atins de astigmatism, pe când privește o su-
prafată castrilată ... nu vede lămurit decât ori
liniile orizontale ori pe cele verticale. BIANU, D.S.

[Pl. astisme.]

- N. din fr. astigmatisme idem.

AȘTINĂ s.f. (Cuvânt cu înțeles neprecizat)
Oțul pe unde-l trecea? Se la Celi că da și
aștina morii lua, Fot calabăcul trecea.
La mireasă c'ajungea. MAT. FOLK. 53.

[Pl. astine.]

ASTIU s.? (Barat) Numele unui anumit fel de cusătură. ~~Viciu~~ Viciu, GL. Cf. germ. Stielstick.

ASTIUZ s.n. (Regional) Unealtă. VICIU, GL. cf. PAMFILE, i. c. 115. [Pl. -Zuric.]
- Sin mag. eszköz idem. VICIU, GL.

ĂST'LALT, ĂSTĂLALTĂ pron. v. ăstalalt.

ASTM s.n. v. astmă.

→ datorită

ĂSTMĂ s. f. (Med.) ~~Asthma~~ Sufocare intermitentă ~~atribuită~~ unei nevroze a organelor respiratorii, însoțită de înecăciune, năduf, stenoz. Am fost foarte greu bolnav... M'au apucat niște atacuri de astmă așa de violente, încât fiecare amenință să-mi stingă suflarea. ap. MAIORESCU, CR. III, 68. [Pronunțat ~~astmă~~ adesea (și scris uneori și) ~~astmă~~].
- N. din lat. asthma (< grec. ἀσθμα), idem.

[Pl. astme.]

[astmă. / Si: astmă s. m.]

ASTMĂTIC, -Ă adj., s. m. și f. (Med.) ^{1o} Adj. Căușat de astmă; care suferă de astmă.

2. Subst. Persoană care suferă de astmă. Un astmatic trebuie să doarmă ~~în~~ fără foc.

[Si: asmatic, -ă ✓]

✓ adj., s. m. și f.

- N. din lat. asthmaticus, -a, -um idem.

ĂS'TOAMNĂ loc. adv. v. astă-toamnă.

ASTOI vb. IV. (Regional) Refl. 4 se liniști (RAȘCA, GL.), a se astâmpăra (COMAN, GL.). [Rez. ind. astoiesc, astoi.]

ASTOI vb. IV. v. astoi.

cu unu din fr. asthma?
Pe do!

Au e carul să-l
trăscu la astoi,
m, să lăsa, nu
deu în mână?

higur!

Da!

ASTRĂGACIU s.n. (Cism.)

Instrument (de ciobotarie) în formă de lănt, servind la întins talpă "mollovinească" (CREANGĂ, SEZ. VIII, 156) sau în formă de lemn cu cârlig folosit pentru întars cu mâca pe fat, după ce erau cusute pe dos. (HEM. 190f, TDRG.)

Garda, robotind și și noapte, se prostăvea pe cuplor, între sanuri, calupuri, astrăgaciu, bedreag, dichiciu și alte custuri tăioase. CREANGĂ, A. 81. [Si: (și) astrăgaciu TDRG.]
— Etimologia necunoscută. (După o comunicare a dlui A. BYHAN, pare a fi cuvânt de origine slavă, cf. bulg. străgac = gratteur, slov. ostrgăca = Schabmesser.)

[Pl. - gaci.]

3.7.

ASTRĂGAL s.n. 1° (Anat.)

Os al tarsului, de formă cuboidă; arsic.

2° (Arhit.)

1 sau

Brâu (la partea de sus a unui stâlp 1 a unei coloane). Această încăpere era o sală... despărțită la mijloc prin stâlpi rotunzi... Din brâu superior, adică din astragalele stâlpilor și din căpătâile ascuțite sau consolele bolților de pe părțile laterale, se porneau... numeroase ciubuce sau nerpyre. ODOBRESCU, I 442. [Pl. - gale și - galune.]
— N. din fr. ant. astragalus (grec. αστραγάλος, astragalos, idem).

ASTRĂGAN s.n. v. astrahan.

ASTRAHAN s.n. 1° (Numele unui

oras din Uniunea Sovietică, așezat pe Volga la vărsarea în Marea Caspică. Regiunea din jurul acestui oras fiind vestită pentru rasa ei de oi, a dat p. ext.)

Cred că asta trebuie dată la urmă (Etim!)

Hârsie de miel din rasa oilor de Astrahan (cu părul creț și mățos). Piele de astrahan, pentru căciuli negri. I. IONESCU, M. 701. Era hână, cu părul lustruit și creț ca o piele de astrahan. DELAVRANCEA, ap. HEM. 1901.

1 a / h

Port cămasă de tulpan și căciula de astrăgan. CIAUSANU, V. 59, cf. 57. | Haină de iarnă făcută din piei de astrahan.

2° Nume a două varietăți de mere varietate: astrahanul alb = cu pielețea albă verzuie cu dungi roșii și miezul alb; astrahanul roșu = cu pielețea de culoare roșie-nchisă și miezul roșietic, ib. Cf. LEX. TEHN.

[Bot.] Compuse: 1 varietate de mere varietate,

6. Excursiile mele de măruri noi de astrahan de Blănari AMAR, 4.5, 97.

[Calimat]

[Pl. (rar, mai ales ^{ed} 2°) - hâne și - hânuri. / Si: (pop.) astrăgan s.n.; astrahan s.m. (pl. - hani).]

— N. după numele orașului și provinciei rusești Astrachan.

ASTRAL, -Ă adj. (Rar, la unii poezi mai noi) De astru, a(l) astrilor, de stele. Altona dat li-i să săză sus la cîrmă, la steaguri, Sbor de albatrosi să pinoască si astrile meleaaguri. TOMA, c.v. 208. Eu astrul pînărat, Inghet! Cad din lună, id. ib. 392.

- N. din fr. astrele idem.

Frabur?
It!

ASTRALIT s.m. Explosiv detonant de siguranță, mai puțin crizant decât dinamitele și neproducînd gaze vătămătoare. cf. LEX.TEHN.

2° (Chim) Sticlă opacă, colorată în roșu, întrebuințată în Evul Mediu la confecționarea mozaicului și a vaselor de pret; ~~MIKA~~ hematizon, cf. LEX.TEHN.

[Pl. liti.] Si: astralită s.f. (pl. -liti) NOM. MIN. 216.]

- N. din fr. astralite, germ. Astralit idem.

ASTRÂNGE vb. III. ↓ (Ban. si Ardeal; mai de mult si în Mold.) A strânge la delta, a aduna^{tr} (conu. LIUBA), a aduna, a strânge (ceva) de pe jos^{tr} (ap. HEM. 1902), a strânge la sine, a îngrămădi, ~~mulțumi~~ a economisi, a întruni, a uni, a împreuna.

Du-
cându-să preutul cu Evdochisa la casa ei, astrânsă toată bogata ei bogățiile și o au dat pre mâna lui. DO-SOFTEIU, ap. HEM. 1903. Stoiniceș... mai fluieră odată, Să vină și a lui coală, Ce-i prin codru' mprăștiată. Apoi, deacă s'astrângea, Stoiniceș porunci dădea... RETEGANUL, TR. 45.

Iacă viniți și iau prin codru, să-mi astrâng născă uscături pră iarnă. (Măidan, Ban.), JAHRESBER III, 283 (cf. GLOSAR).

Lemne din codru-astrângea și un foc mare făcea. CORCEA, B. 22.

Dorul mândrii cu al meu Să-l astrângă Dumnezeu și să-l facă un ciuciușeu, Ciuciușeu cu apă rece, Cîno-o bec, do dor îi trece. f. HODOȘ, C. 41.

(EXPS. prov.) Cine nu astrânge la tinerețe, nu va avea ce mîncea la bătrînețe. ZANNE, P. V 611. [Pret. ind. astrâng-]

Trans. si Refl.
mum
(a pronom.)

Nu l' comiteria
varianta la
STRÂNGE?
(ca așpeși
fate de peșci
etc.)
Cred că nu
după Jod

12
12
10
H'

Din a- (lat. ad, cu sensul de la un loc)

Cuantică e învechit!
Sei e varianta feminin
cu -e-
filari

(despre persoana)

ASTREINĂ vb.I. (Invechit) Trans. și
refl.

↓ (= pronominal)

↓ A (se) înstrăina. Astrienădz =

abalieno. ANON. CAR.

Actuicaf
/cu păcătoșii PSALM. 60. 176 (înstrăinat) -
1902. astriinți sunt păcătoșii, ap. HEM. 1902.
Așa s'ami astriinat a fi deia de adică. MSS. (secol.
XVI?), ap. HEM. 1902.

Voi, nemulțămitorilor, di insul vă lepădat (= lepădarăți) și căzut (= căzurăți) din darul lui și de împărăția cerului vă astriinat (= astrăinarăți). VARLAAM, C. 283. [Prez. ind. astreim

și astreinet. / Si: (regional, învechit) astriină

vb. I. ~~astriină~~ ~~astriin~~ ~~astriin~~ ~~astriin~~

1/ă

Derivat dela
- Bonivat străin, cu ajutorul prep. a.

ASTRIINA vb. I v. astreina.

ASTRIINĂT, -Ă adj. } v. astreinat.

ASTRIIRĂT, -Ă adj. } v. astreinat.

ASTRINGENT, -Ă adj., s.n. 1.°

Sau a contractează țesuturile (organice), care face gura pungă; cf. stîfos. Piatra-acră e o substanță astriingentă.

2. S.n. (Chim., Med.) Numirea generală a medicamentelor care, coagulând albuminoidale, opresc secrețiunile și hemoragiile și sunt întrebuințate astfel la răni și la boalele de piele. ENC. AGR. I 72. Acidul tanic, acidul acetic, scoarta de stejar sunt astringente.

[Si: adstringent, -ă adj. ENC. AGR.]

- N. din lat. astringens, -entis (part. prez. al verbului astringere = a strânge).

ASTRINGENTĂ s. f. Proprietatea substanțelor astringente, cf. TEN. 148, 153. - N. după fr. astriingence idem.

ASTREINAT, -Ă adj. (Invechit) Înstrăinat. Astriinat fură păcătoșii, PSALM. SCH. 176 (înstrăinat) - CORESI ap. HEM. 1902. Așa s'ami astriinat a fi deia de adică. MSS. (secol. XVI ?), ap. HEM. 1902. 16 [Si: (dial.) astriinat, -ă (în textele cu rotacism) astriirat, -ă.]
- Participiul lui astriinat devine adjectiv cu valoare de

ASTROFIZICĂ s.f. Ramură a astronomiei teoretice, care folosește anumite metode fizice pentru cercetarea structurii și mișcării corpurilor de pe bolta cerească. LEX. TEHN.

- N. din fr. astrophysique; germ. Astrophysik idem.

ASTROFOTOGRAFIE s.f. Diviziune a astrofizicii. care folosește fotografia pentru determinarea numărului stelelor de pe bolta cerească și pentru întocmirea catalogului stelelor. LEX. TEHN. | ~~Clîșeul~~. Clîșeul, fotografie făcută în acest scop. [Pe. - fi.]

- N. din germ. Astrophotographie idem.

ASTROFOTOMETRIE s.f. Tehnica măsurării intensității luminoase a stelelor. LEX. TEHN.

- N. din fr. astrophotométrie ~~idem~~, germ. Astrophotometrie, idem.

ASTROGRAFIE s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu descrierea stelelor. LEX. TEHN.

- N. din fr. astrographie ~~idem~~, germ. Astrographie idem.

ASTROLAB s.n. (Astron., Astrol.) 1°

Instrument care servea înainte vreme la măsurarea înălțimii stelelor deasupra orizontului.

(castăni înlocuit prin sextant și teodolit)

2°. Planisferă a cerului sau a pământului (CADE)

Astrolab este dinie de aramă sau de lemn, în care drumul stelelor se arată. (CANTEMIR, IST. 8.) Și așa Filul la acel vrăjitoriu mergând... și de lucrurile ce auzise întrebându-l, el răspunse: Asupra ta..., vraja rău nu arată, iară asupra Inorogului... Corbul toată vraja spre rău i-au întors, pre carile până mâni (precum astrolabul meu arată) sau în ignanie (-exil) îl vor trimeate, sau și altă cerș mai rău îi vor face. Id. 16. 350.

la

1...

la

[Pl.-labe - / Si : (învechit) astrolăv(iu) (astrolavcu) s.n. (pl. -labe / si -lavii).]

Astrolabe

- N. din fr. astrolabus < grece. ἀστρολάβος, din ἀστρον „stea, constelație” și λαβάνω „iau, prind”. La Cantemir de-a-dreptul din grece.)

ASTROLĂTRIE s.f. Închinarea la astre. DICT.

- N. din fr. astrolâtrie idem.

ASTROLĂTRU, -Ă s.m. și f., adj. {Persoană} care se închină la astre, care adoră astrele. DICT.

- N. din fr. astrolâtre idem.

ASTROLĂV(IU) s.n. v. astrolab

ASTROLOG s.m. Cel care practică astrologia, cititor în stele, zodiac, solomonar.

La acesta lucru, întâi cu astrologii să facem se cade, carii, cele adevărate firești și cerești trupuri mai curat vrând să arate, niște sințe... și niște trupuri și locuri, carile nici în coriu, nici în fire se află, pun. CANTEMIR, IST. 91. Constantin... s'au sculat cu mari oști s'au mers asupra Bolgarilor, mai cărtos îndemnat fiind de Pangrație astrologul, carele adevărată biruință îi giuruja. Idem, HR. 348. Cometă... De ce vrei să arzi globul ce noi îl locuim?... Mai dă-ne un mic termen de zece mii de ani... Azi, topește numai a inimilor ghiată și arde astrologii ce lumea înarozesc. ALEXANDRESCU, M. 179. [Pl. -logi și (învechit) -loghi.]

- N. din lat. astrologus (< gr. ἀστρολόγος „astro-nom” și „astrolog” din ἀστρον „stea, constelație” și λῆγω „scoțesc”).

la

Aici dară ved
vecea mării ta pă
verile astrologilor, F. M. S
Tată și ale acestui 16 84 an
de la nașterea seimrei
prograsino asupra 40 alena
a 4 astrologhi de bitu raiian
scose. 16. 22, cf. 23, 29.

ASTROLOGHICESC, -EASCĂ (adj. *(Invechit)*)
 De astrologie, de astrolog; astrologic. Lacomul și sătâl, flămând este; și lăcomiea nici în hotarele gheometricești se oprește, nici de excentrurile astrologhicești se covârșește..., nici în grammatică... cuvântul „agiunge” au învățat. CANTEMIR, IST. 45.
 — N. după lat. astrologicus (grec. ἀστρολογικός), în care s'a adăugat suf. *adj.* -esc. ~~ἀστρολογισμός~~.

ASTROLOGHICEȘTE (adv. *(Invechit)*)
 După astrologie, ca astrologii. Pentru ca cursul anilor nesmintit să ducem, urmat-am trei vestiți și a vremilor iscusiiți sămăluitori (= calculatori)... carii... cursul anilor nu numai istoriceaste, ce încă și astrologhiceaste foarte curat sămăluind, din toate învățăturile îi descureă. CANTEMIR, HR. 51.
 — Cuvânt neologic format din astrologhicesc prin înlocuirea suf. a *adj.* -esc cu suf. *adv.* -este.

/i

ASTROLOGHIE s.f. (*Invechit*) v. astrologie.

ASTROLÓGIC, -Ă adj. De astrologie. Linilla semnului astrologic se mișcău cumplit. EMINESCU, N. 48.
 — N. din lat. astrologicus, -a, -um (< grec. ἀστρολογικός) idem.

ASTROLOGIE s.f. (Protinsa) știință a citirii în stele, a prezicerii viitorului oamenilor după poziția stelelor pe cer, practicată în antichitate

~~și în prezent~~ și în prezent și în zilele noastre.
~~Știința necromanției și cea a astrologiei s'au pierdut! În zilele noastre nu ar fi descoperite!~~ EMINESCU, N. 33. El deschise o carte veche..., un manuscris de zodie... O astrologie mai mult de origine bizantină. Idem. N. 44. Universitatea din Padua era... vestită [în secol. XIII]... prin marea dezvoltare pe care o da studiului medicinei și al astrologiei. Această din urmă știință, prin care se înțelegea pe atunci un amestec ciudat de observări astronomice pozitive și de speculații fantastice privitoare la influența stelelor asupra vieții omenești, se bucura în deosebi de o mare faoare. P. P. NEGULESCU, CONV. LIT. XLIII, 408.

Lin

Fam. J. J.

[Si: (la scriitori mai vechi, de-a dreptul din grecește) astrologhie s.f. DOSOFTEIU, V.S. 192.]

— N. din lat. astrologia (< grec. ἀστρολογία știința despre stele, astronomie, din ἀστρον „stea” și λόγος „cuvântare, vorbire”).

ASTROMETRIE s.f. Tehnica prin care se determină poziția unui loc dat, prin raportare la sfera cerească sau la un număr de astre principale de pe sfera cerească. LEX. TEHN.

— N. din fr. astrométrie, germ. Astrometrie idem.

ASTRONAUTICĂ s.f. Știința
posibilității și a condițiilor navi-
gatiei interastrale. LEX. TEHN.

- N. din fr. astronautique idem.

ASTRONOM s.m. 10. ↑

Cel care cunoaște astronomia și se îndeletnic-
ște cu ea, învățat în știința astronomiei. Astronfmit,
adecă a stelelor cunoscători... întru toate câte întru
a cerului trup steale să poartă, două numai ne-
clătitoare și nemulătoare a fi arată. CANTEMIR, ap.
GCR. I 1322. Astronomul ar dori cu cursul Uranu-
lui să se pripească. BĂLCESCU, M. V. 42. Parcâ-l văd
pe astronomul, cu al negurii repaos, Gum, ușor, ca
din cutie, scoate lumile din haos. EMINESCU, P. 231.

18
→ 322/26.

2° (Turcehit sau pop.) = astrolog ↑

Cf. zodier, solomo-
nar. Nu s'au pomenit pentru semnele cerului care
s'au tâmplat mai înainte de aceste toate răutăți...;
care toate semnele, bătrâni și astronómii în feara
leșoasă a mari răutăți că sânt acestor feri menea.
M. COSTIN, LET. I 323/37. La cursul anilor... 1689...
ivitu-s'au pre cer o stea cu coadă... De cars, mulți
astronomi stringându-se pintr'alle feri, au făcut
prognitic ce se va lucra în lume după aceea în urmă.
N. COSTIN, LET. II 24. Astronome Valtasare, Varsă
din cer foc și zare (sare?), Cu catran și cu pucioasă,
Pe acest tiran să-l arză. TEODORESCU, P. P. 105.

□ 23/5.

Mai adios. an și alte
ale altor astronomi prog-
nostice, F. N. 5. Progno-
stice ale altor astronomi,
adunate pe scurt, ceale
numai ce vorbesc de
ale osilor, 16, cf.
50, 117.

[Pl. -nomi. | Si: (pop.) hastro-
nom s.m.]

- N. din lat. astronomus, gree. ἀστρονόμος idem,
(din ἀστρον „stea” și νόμος „împart”).

↳ Era solomonar, care
face călindare, adică
hastroonom. RETEGANUL,
P. III 82.

ASTRONOMEȘTE adv. (Turcehit) ↑

Ju ceea ce privește astronomia. Stă-
tut-au acest Alecsandru... Mavrocordat tergiman
mare... om prea învățat în toate învățăturile, așz:
filosofește, astronomeste, cum și theologhește. N. CO-
STIN, LET. II 81/2.

1a / i

- derivat dela astronom cu suf. -este.

↳ cf. astronomiceste

ASTRONOMIC, -Ă adj. de ^{sau pentru} astrono-
mie. Observator astronomic. Luneta astrono-
mică. | Fig. De proporția dimensiunilor din

↳ cf. astronomicese.

astronomie. Cheltuielile pentru nevoile sociale
... ale populației [din U.R.S.S.] vor atinge [în
anul 1950] cifra aproape astronomică de 106.000.000.000
ruble. RĂUTU, P. D. 9. Cf. astronomicese.

- N. din lat. astronomicus, -a, -am (< gree. ἀστρο-
νομικός) idem.

ASTRONOMICĂ, -EASCĂ adj. (Invechit)

De astronomie, de astronomi; astronomic. Pre un munte destul de înalt este o casă de observație astronomică. C. GOLESCU, ap. DG. — N. din lat. astronomicus (grec. ἀστρονομικός), la care s'a adăugat suf. -esc.

✓ ? (presunere inexistentă în DA)

ASTRONOMICĂȘTE adv. (Invechit) După metodele astronomiei, ca astronomii. POLIZU, COSTINESCU. Cf. astronomice.

- Derivat de la astronomică cu suf. -este.

ASTRONOMIE s.f.

Știința care se ocupă cu studiul astrilor. Cf. cosmografie. Astronomiile, BOSOPTEIU, V. 8. 64. Ptolomeu... au locuit ceale patru cărți de astronomie. BIBLIA (1688). — N. din lat. astronomia (< grec. ἀστρονομία, idem, din ἀστρον „stea, corp ceresc” și νόμος „lege”). La scriitorii mai vechi, de-a dreptul din grecește.

✓ Geometria atate lumii nari cu învătături că sosară toate obârșii în vătăturii.

ASTROSCOP s.n. Telescop astronomic, folosit pentru examinarea sumară a bolții cerești, respectiv a mișcării astrilor dintr-o zonă dată. LEX. TEHN. [Pl. -scoape.];

N. din fr. astroscope idem.

ASTRU s.n. și m.

Corp ceresc (numirea generică a stelelor și a planetelor). Tot ce există în spațiu la distanțe nemărginite... prezentând vederii noastre aspectul de puncte luminoase, numite stele, sau de discuri luminoase... precum este soarele și luna, poartă în general numirea de „corpuri cerești” sau „astro”. CULIANU, C.

inspaliat

3. Privighetari de aur sunt lumile de astre. TOMA, c.v. 78. Si altul vi-i rostul sub astri - Nu robi si nu gloriu Fa Ci frati si tovarasi. id. ib. 157, cf. 101. Miile de astri, in miscare perfecta in spatiile cerești, produce o muzică atât de armonioasă. CA. PETRESCU, T. II 187. [Pl. astre, (mai rar) astri și astri.];

- N. din lat. astrum (< grec. ἀστρον „constelație, stea”).

8 Tăceau deopotrivă împreună cu toată firea; karori căna tăcării, dăcând de atâtea reflexiuni luminoase, și lau spre astrele strălucitoare. CAMILAR, 7. 24.

1
ASTRUCĂ vb. I. 1° (Ban.; ^{mai rar} ~~re-~~)

giuni ~~...~~ Trans. si ~~refl.~~ ^{refl. (= pasiv) ~~refl.~~} (sc), (sc)

Cf. astrucă mânt.

A acoperi, a înveli (cu ceva) [Astruc = lego² (ANON. CAR.), acopâr (Com. LIUBA), cf. JAHRESBER. III 313. Dacă eu m'oiu prăpădi, Cui copita tu să-mi răzchi Și o groapă tu să-mi faci, Cu dinții'n ea să mă tragi. Vântul mare-o abură, Multă frunză va pică, Pe mine m'a astrucă. CORCEA, B. 18 (variantă din Mold. la HEM. 1907). Vânturi mari au aburat, Flo- rile s'au scuturat Și urma s'au astrucat. BODOS, P. p. 64. Puseu dorul căpătâși Și cu gândul m'astrucaiu, Și de tine mă lăsaui. Idem, 66 (-acoperiu², Nota). A acoperi casa se zice și astrucă. (Sisostil- de-Jos și Cloșani, în Mehedintii), ap. HEM. 1907. ~~...~~ n. a. l. e. c. a. m. a. n. t. Refl. A se acoperi, a se înveli (cu ceva) Mama pădurii... pre o ureche se culcă și cu alta se astrucă, se acoperă. (Atidun, 1886). Garas- Severin), ap. HEM. 1907. ~~...~~ VA se acoperi cu ceva spre a dormi, a se culcă. ~~...~~ ~~...~~ JAHRESBER. VII 82. Astrucă-te, să te cotroșesc = culcă-te, să te învălese². (Garvan, în Dobrogea), ap. HEM. 1907.

În alte re-
În pat. pentru astrucat (= acoperit, învelit), s'au strucat ori ponați țerăți din fână. LIUBA-TANA, M. 97.

Fig. A ascunde, a înveli. Nu fână astrucăse astăzi mântii țeră afară covârșite acelu. P. M. AIOK. IST. 144.

1/n
Lib.

ib. Refl. (= pasiv) ~~refl.~~

2° (Aproape învechit) (Astăzi mai rar) Trans. si refl. ~~refl.~~

(= pasiv) A acoperi cu pământ, în scopul de a ascunde ceva. Baba astrucase inelul și mătura mai departe, ca și când n'ar fi fost nimic. MERA, B. 55. A acoperi cu pământ un mort, a îngropa, a înmormânta. Cf. FRÂNCU-CAN- DREA, M. 98.

cf. L.B.

S'au săvârșit și s'au astru- cat cu cinste, de poporul său. DOSOFTEIU, V. S. 2. Nu-i nime să mearga cu sapa să te-astroace [tru- purile]. idem, ps. 267. Și-l ucide pre el și-l vei astruca pre dînsul. BIBLIA (1688) 243.

1/n
H 2432

La Pământ... cânta trambite jitelor astrucării... precum și astăzi la aceste țeri la astru- catul Domnilor și la alți oameni de cinste. X. COSTIN, 1894.

H 29/57

Au murit în Tari- grad...; cu cinste ca pre un craiu l-au astrucat. CAN- TEMIR, HR. 265. Lăsând cu a dumneaei gură ca să o astruce lângă boiariul dumneaei. MAGAZ. IST. 350. Ioan Huniadi... au murit în Zemlin... de unde s'au dus în Bălgradul din Ardeal și s'au astrucat în biserica cea de el zidită acolo. SINCAL, HR. II 27. Poporul, pe arcașii morți găsind, într'o groa- pă l-astrucară C. NEGRUZZI, II 88.

1/n

H II. 350/22.

H 27/30.

Scheletu de Goff... astrucati sub pământ cu haine- le... cu armele și cu uneltile lor rituale. ODOROSCU, H 208.

Li-au juruit popa, că va îngropa fiecăruia copiii de gaaba, și așa au avut ce astruca o săptămână întreagă în toată ziua, de de- mineată până în sară. SBIERA, P. 14.

Făcuse mânăsti- rea... și când pieri, în 1474..., el va fi fost astrucat aici. IORGA, CH. I. I. 8.

Dacă pier, să mă ~~...~~ astrucati, uitând locul unde am pierit și unde-o să fi îngropat. SADOVRANU, F. I. III 114.

După ce Vartici mură, Jos din țapă îl dădea... Pe Vartici că-l astruca... POP., ap. HEM. 1907.

1/L

Refl. (= pasiv) ~~refl.~~

3°. Refl. (■ Tătăruși, jud. Suceava, Mold.) A se arunca (IV), a se (a) zvărlî (pe cal). Pe cal s'o astrucă (-) a încălecat dintr'o săritură^o. VASILIU, C. 199. / (Suceava) A se astruca = A se aseza pentru culcare. SEZ. II 126.

H raionul Pașcani, reg. Iași
↳ în forma asturca

[Pres. ind. astruc.] La DOSOFTEIU ↗

temă

formele accentuate pe împinse au și o: astroacă-mi! ACATIST, 42.; să astroace ps. 267 etc. (să astruce. V. S., ap. TDRG.) | Si:

astrucă (pres. ind. astrucă) vb. I;
(cu metafoză) asturcă vb. I; (prin

√, ad 3°)

influența lui arunca?, ad 2°) astruca vb. I; (prin influența lui astupa; învechit) asturpă vb. I. PSALT. lui IOAN VISKI, ap. HEM. 1907.] ~~cf. asturca~~

— Dintr'un derivat lat. pop. *astrucare (din astruere, cu sensul lui obstruere). Meyer-Lübke, Zeitschrift rom. Phil. XXVII, 253. Cf. destruca.

ASTRUCĂMÂNT s. n. ~~Postulăstare~~ (în Ban. ~~și~~) Acoperiș, coperiș, (a) coperemânt. CDDE. Cf. astrucș, astrucătoare. [Pl. ~~strucă~~ și -mîntș.]
— Derivat ~~de~~ astrucă, ~~cu~~ suf. -mânt.

↳ -mânturi

ASTRUCĂN s. m. (Învechit) v. asturcan.

ASTRUCĂRE s. f. 1°. (Cu înțeles abstract)

Acoperire, învăluire, ascundere (a ceea). Fig.
Nu fără astrucarea adevărului la să afară cuântul acela. P. MAIOR, IST. 144/21

H 144/21

2°. (Cu înțeles abstract) Astrucare = Îngropare = funeratio, sepultura; das Begräbnis, die Begräbnung LB. / (Cu înțeles concretizat) Îngropăciune, funeratio, exequiae, justa funebria; das Begräbnis, Leichenbestattung LB.

Intr'același an... au murit și Ștefan, cratul unguresc... Bonsin... pomenește că... la astrucarea lui, nu numai din toată țara ungurească, ce încă și din Dachia... mulți să să fie adunați. CANTEMIR, III, 379; Zico Topellin: în Ardeal Dachilor obiceiul cu mare petrecere aduc mortul la biserică... mergând înaintea ~~boierilor~~ cântăreții și proștii... Vechiul obicei, și la Râdeni le ziceă trâmbișe înaintea oaselor... adică cântă trâmbișe jalelor astrucării. M. COSTIN, LET. I 29/3; Permite-mi... a-ți semnala câteva nume de prelați români... cari... au umplut țara cu mii de cărți de aceea ce sunau românește la urechea poporului întreg, de la nașterea pruncului până la astrucarea moșneagului. ODOBESCU, II, 311.

↳ ...

1/2

[Pl. - cări.]

- Infinitivul (lui astruca) devine abstract verbal.
- Abstract verbal

ASTRUCĂȚ s.n. 1°. Faptue
de a astruca; acoperit², învelit².

In pat..., pentru astrucat (= acoperit, învelit), sînt stranie ori ponevi țesute din lână. LIUBA-IANA, M. 97.

1 u

2°. Acoperire cu pământ (a unui mort), îngropare, înmormântare. La Râmleți... cânta trîmbițe jalelor astrucării..., precum și astăzi la aceste țeri la astrucatul Domnilor și la alți oameni de cinste. M. COSTIN, LET. I/29.

H 129/37

[Pl. - catui.]

Abstract verbal al lui
- Participiul lui astruca devenit
abstract verbal.

ASTRUCĂȚ, -Ă adj. 1°. Aco-
perit, învelit (cu ceva).

2°. (despre un mort) Acoperit
cu pământ, (deci) îngropat (FRÂN-
CU-CANDREA, M. 98), înmormântat.

Schelete de Goși..., astrucați sub pământ cu haine-
le, ... cu armele și cu unelte lor rituale. ODOBESCU,
II. 208.

- Participiul lui astruca devenit adjectiv
cu valoare de

ASTRUCĂTOARE s.f. (Invechit
Ban.) Acoperământ. Astrucătore = tegu-
mentum. ANON. CAR.

- Derivat dela astruca cu suf. ătore.

ASTRUCŪS s.n.

Acoperis, coperis. A co-
peri casa se zice „a astrucă”... iar acoperișul —
„astrucus”. (Săvesii de Jos și Cloșani, în Metodini),
pp. HEM. 1907. [Pl. -ousuri.]

- derivat dela astruca cu suf. -us.

ASTRŪE s.n. (Regional) Stea.
PAȘCA, GL. [Pl. -trui?]

ASTRUNCĂ vb. I. astrunca.

ASTRUPĂ vb. I. Gr. astruca.

--- rămăne

ASTUPĂ vb. I. 1°. A umplea
sau a înfunda o gaură, o deschizătură, etc.,
a pune dop (la o sticlă).

A astupa lumina unui
tun, ~~anclonar un canon~~ a astupa vrana bufi-
lor eu dop, ~~bondounor~~ a astupa crăpăturile unei
corăbii, ~~caifator~~ a astupa găurile unei uși, unei
ferestre, ~~caifator~~ POSTBRIANT. A astupa cu
călți, ~~caifator~~ a astupa cu dop, ~~caifator~~
a astupa o țevă, ~~caifator~~ COSTINESCU. Astu-
pă-ți urechile cu vată! ~~caifator~~

- = enclouer up cloșor;
- = bondon ner;
- = calfașer;
- = calfoșter;
- = stopper;
- = enghizer;

la

Sticlă / etaj / bife

Spurcata astupă toate găurile casei. ISPIRESCU, I.
65. Mamete n'au grijă de-a astupa ferestele unde
doarme copilul. SEZ. II 131. T. Sticla este

Bine astupata. Ex. 1 A-și astupa ure-
chile = a-și pune degetele în (și mâinile la) urechi,
spre a nu auzi, a nu voi să auzi ceva. Ex. 2 Păgani, mă
ourmă dascălul, astupându-și urechile. C. NEGRUZZI, I 10.

urechile adevăratului cânt astupate, acolo toate hrie-
murile se par basne. CANTEMIR, op. HEM. 1916. „Pă-

gân”, mă purmă dascălul, astu-
pându-și urechile. C. NEGRUZZI, I 10. Exgr. A

A astupa gâni urechi

le v le

↓ sau

astupa găuri = a plăti datorii (Com. J.)

↖ a face față nevoilor.

PANTU Această sumă este destul de bună spre a astupa o gaură, ~~și spre a plăti o datorie~~, a întâmpina o trebuință, ~~pour boucher un trou~~, COSTINESCU. Câte găuri n'ai astupa cu bani din păstrare! JIPESCU, ap. HEM. 1912.

A astupa culva gura = a face pe cineva să tacă, să nu mai nîbă ce zice, să nu mai elevotească, ~~étouffer la bouche à qqn, le faire taire, le mettre à quia, le laisser coit~~, PONTBRIANT. Cf. VÄRLAAM, C. 252. 5

lă i a

(Brâncovanul) au luat și trei sute de pungi de bani cu dinșul și, ajungând la împăratul, cu acei bani au astupat gurile tuturor, cine ce cerea. NECULCE, ap. HEM. 1913. Cf. ALECSANDRI, ap.

HEM. 1916. Expr. prov. gura lumii numai pământul o astupă, ALECSANDRI, T. 1432. Te te lațră breun căine, Astupă-i gura cu pâine. PANU, ap. ZANNE, P. I. 502.

Donăcușii și i buca de astupat (vezi în ~~...~~ dechidă) și i buca de astupat (vezi în ~~...~~ dechidă) și i buca de astupat (vezi în ~~...~~ dechidă).

Constipa.

2°. Trans și refl. A (se) închide, a (se) acoperi, a (se) troieni deschizătura unei gropi, unei cavități, gura unui vas, intrarea unei locuințe, etc.

~~...~~ astupa...

Omeșii nu numai câmpii acoperită și văile umpleu, ce încă și ușile caselor cu trofanii astupă. CANTEMIR, ap. HEM. 1912. Biserica curței domnești... era strimță și mică. Era și un turn... în chip de clopotniță, și supt turn era visterie, și supt visterie temnița. Deci Mihai-vodă... s'au apucat și au răsipit turnul și visteria, și au astupat temnița și

au mărit biserica. N. MUSTE, LET. III 34/10. astupa... Au astupat usa cu crengi de copaciu. DRĂGHICI, R. astupa... astupa... Să-ti astupa ochele. ZANNE, P. IV 14.

... astupa...

Expr. prov. Daba astupată...

Antoniv-vodă Rusăt... au adus și apă pre oala, până în tîdul acetzi biserici, care pre urnuș, cu vreme[a], s'au astupat, nătocmindu-o nime. NECULCE, LET. II 232/ii.

Apucă în mâni pînă la ur, apă... care putca... să astupe ca toți ce orice cașe a acului. DIMITRIU B. R.

H 100/21.

Teava s'ă astupat. PONTBRIANT.

↗ A astupa cuiva gură cu mîna. A astupa o uși... a o botă în puic, a o rîdi, a o acoperi cu scînduri. A-si astupa nasul... a-si închide nările strîngînd nasul între degete. T. BR.

pro-ocio, până în zidul acestor bi-
socioi, care pro-urud, cu urme[ă], s'au astupat, no-
toamindu-o nimo. NECULEA, I. 116/10/11.

→ 232/11

Teama s'au astupat. PONTARIANT. Trans.

↓ sau

Expres. A Infunda ↓, a încheie un drum, a-l acoperi, a-l
face să nu se mai cunoască. Să meargă... la Comănești,
să astupe poticile. NECULEA, LET. II. 438/10. Astupați
cărări și drumuri! ALECSANDRI, P. III. 237. O dă
în frig și în ninsoare cum-se-cade, și într'un buc
ne astupă calea. CREANGĂ, A. 30. Doi-trei să ple-
cați, Drum să-i astupați, Calea să-i tăiați! TEO-
DORESCU, P. P. 493. ~~Să nu se astupe calea~~

Expres. A astupa
numu
gura cuius = a face pe cineva să nu mai vor-
bească ~~pe cineva~~ (se)

3°. Trans și refl. A acoperi,
numu
acoperi, a ^(se)învalui, a ^(se)întinde peste
ceva (asa, încât să nu se mai vadă, să
nu mai străbata la acel lucru aerul,
lumina, etc.) a coplesii.

[oreșcând] va astupa dudăul. I. IONESCU, C. 77. În
sobă arse un foc strânic; îl învălăsem și astupa-
sem, căci era ger afară. CREANGĂ, A. 110. Stomac

H 77/12.

numai pe jumătate lăsat și bucata
de geam neastupată răsărea ca o
placă albastru, pe care până atunci
n'ă băgase în seamă. M. SA DOVEA-

NU, M. 179. A-si astupa ochii = a-si acoperi ochii,
apre a nu vedea (econ) Expr. A
si-i acoperi TDRG. numu

1) Nease prin care cu
fata astupată, ca
să nu se mai cu-
noască nimeni
TEGANUL, Part 51.

astupa culva ochii = a face pe cineva să nu vadă
ceva (rău) ce am vrea să rămână ascuns. Nu-și îm-
plinește datoriile sale, ci numai gândește cu minciuni
să astupe ochii altora. TICHINDEAL, ap. HEM. 1914.

stap-
dian (dându-i pușcă): Na, cu ce să-ți astupe ochii...
Marino: De astupat ochii mi ai dat... Dar de astu-
pești gura? ALECSANDRI, ap. HEM. 1910.

(se)

9 (se)

A (acoperi) ceva sau pe cineva cu pământ (sau
cu frunze), a ingropa. Mlădile... să se astupe
[să se] băucească și [să se] taie la rădă, ca să nu
rămână fără numai trei sau patru ochiuri, la fuste
cure(a) mlădile, afară de pământ. ECONOMIA, 1909
și atunci vântul ridică a tot nisipul din pușturi,
Astupând cu el orașe. EMINESCU, P. 70. Ref. „Ao-
lio, aolio!... trebuie singur să mă astup aici!” Zi-
când acești s'au apucat Tiganul și și-au făcut o
groapă n drum, până la brâu de adânc, s'au băgat
într'însa ca mort, au tras fărâna pe împrejurul său
și au început să se î acolo. SBIERA, P. 287. Ref. (epic)
ca varianta pentru

H 159/7.

La st

↓ Că voi de mă' t
onori, Tăt pă mine
m'astupat. Intărcu-
tu micilor. În staolu
'oilor. T. PAPAHAĞI,
M. 78, cf. 116, 121.

Adesea, în poezii populare,
astruca, din alte variante, pe care îl
numu
înlocuiește în regiunile unde acesta

~~Am venit~~ a iesit din us

Când m'or îngropă și m'or astupa... TEODORESCU, P. P. 436. Frunza că s'a scutura, Trupul că mi-a astupa, ALECSANDRI, P. P. 74. Cf. ALEXICI, L. P. 173, 187. MARIAN, I. 123. GOROVEI, C. 271. (50) șterge (de pe fața pământului), a face să nu se mai cunoască, să nu se mai știe, să piară (~~feeli~~ pasiv). Si-am venit, venit, venit, Dar tu poți ne-am poticnit. Până ce'n sus ne-am sculat, Urma ni s'a astupa. TEODORESCU, P. P. 177. E na -i mică, Frunza pică,

Tracs. și refl. (opaciu)

Noaptea-i mare, Pică tare și ne-a astupa urma. T. PAPAĞI, M. 103. Cf. MĂNDRESCU, L. P. 203. Refl. (= pasiv)

Vre-me(a) îndelungată, ce strică și astupă veste împărății, crâii și domni, așa și graiul Românilor... au stricat. M. COSTIN, LET. I. 29. Fig. (Despre sunete) A coplesii, a face să nu se audă. Soțșnetul roatelor astupă voroava cărdășilor. CANTEMIR, IST. 47. Orchestra astupă vocea cântătorilor. ~~Parabastu~~ ~~voce la voix des chanteurs~~. PONTBRIANT. A acoperi, a face să nu se vadă, să se uite și să piară din amintirea oamenilor, a ascunde. Constantin Duca-vodă se umplu de mare bucurie, unde auzi acea veste, gândind că-și va astupa greșala lui ce făcuse... prinzând pe Turculeș. NECULCE LET. II 279. Tălharii, socotind că să-și astupe faptele lor ceale reale, după ce au prins pe Remus, l-au dus la Amilie. CANTEMIR, ap. HEM. 1915. Unii ca acei... vestea și numele Domnului vor astupa. MUSTE, ap. HEM. 1914. Atât domnul cât și boierii greci arăta o mare dragoste asupra pământenilor, făcând tuturor boierilor venituri... și... daruri... ca să astupe hula ce luasă în Tara-românească. E. KOGĂLNICEANU, LET. III 188. Toată retorica lui Alexandru Dragomanul nu putea astupa moșicia Turcului. MAG. IST. V. 168. A fost un balaur care și-astupa coada și se făcea slăcâu și venea la joc, de juca cu fetele. Da odată i-o ieșit coada și un Român i-a zis: „Măi slăcâule, astupă-ți coada biciului!” SEZ. III 111.

29/7.

1 sau

o toia să sarbăsa... dar
și astupau glasul strigăto
oamenilor. DUMITREU, B.F.6

[Prez. ind. astupa.]

— Din lat. pop. *a(d)stuppe a umplea și a înfundă cu călți, a pune un dop de călți (< ad și *stuppare: ital. stoppare, engad. stopper, fran. étouper, v.-span. estopar, — iar acesta din stappa „călți”). Cf. stupă, destupa.

1 sau

ASTUPĂRE s.f. Acțiunea sau faptă

de a astupa; astuparea luminii unui tun, astuparea unei găuri cu pământ, astuparea unei corăbii, astuparea crăpăturilor unei usi, unei ferestre, astuparea unui drum, astuparea unei feți, astuparea cu zid, astuparea țârgovișteană, după astuparea celui vechiu. astuparea cooperito das Docken, Zudocken (Pop. în Transilv.) Constipație. Sufere de astupare. [Pl. -ării.]

acoperire, închidere. Cf. L.B.

- Infinitivului astupa, devinut abstract verbal.
Abstract verbal al

19 L2

H 235/13.

ASTUPĂT s.n. = astupare.

Astupatul drumului a costat alăta. Astupatul țevii a împiedecat curgerea apei. HEM. 1916. | Fig. Am multe găuri de astupat = am multe datorii [de plătit]. Com. I. FANTU. Magdiu (dându-i punga): Na, cu ce să-ți astupi ochii... - Marin: De astupat ochii mi-ai dat... Dar de astupat gura? ALECSANDRI, ap. HEM. 1916. Două guri nu-i lesne de astupat (~~de astupare~~) = de hrănit, mai ales când una nu câștigă, ci numai înroșește. SEZ. VI, 10. [pp. paturu.]

- Participiul lui astupa devine abstract verbal Abstract verbal ab.

ASTUPĂT, -Ă adj. 1°. (despre găuri, cavități, etc.) Umplut, închis (la deschiderea, cu un dep. etc.), infundat.

Un izvor de apă rece, să fie astupat, de ce folos are și celor însăși? EV-STRATIE, PRĂVILA (n. 1632), ap. GCR. I. 79. Unde urechile adevărului sânt astupate, acolo toate hrizmurile se par basne. CANTEMIR, ap. HEM. 1916. Își simți gura astupată de sărutări. EMINESCU, n. 83. Strada este astupată // în rue est obstruée. DDRF. Sticla n'a fost bine astupată. (Pop., in Transilv.) Constipat.

2°. Acoperit, involit (cu ceva). Mersu prin oraș cu fața astupată, ca să nu-l mai cunoască nimont. RETEGANUL, p. IV 54.

Storul era numai pe jumătate lăsat și bucata de geam neastupată năsară ca o placă albăstrie pe care până atunci n'o băgase în seamă. M. SADOVEANU, M. 1716. Exp. prov. Dala astupată, nu dă guraie în ea. ZANNE, p. IV 13

- Participiul lui astupa devine cu valoare de subiectiv.

H 79/23.

Mustrul acelor cepe... dumnezeii le păstrează în găvănoare bine astupate. SADOVEANU, M. F. Învăță-mne bolborosca mere-căva, cu gura astupată de palme. DUMITRU, B. F. 140

Forestrelor dau acum astupate cu scânduri și saetele de palo. DUMITRU, B. F. 149.

(Muz.) Tonuri astupate și înădușite - tonuri obținute la instrumente naturale de suflat prin astuparea pavilionului cu mâna. T. POPOVICI, D. n.

N. B. drepte!

ASTUPĂTOARE s. f. Bombon, tampon, bandă obturatorie, ~~caușonole~~. Lucru anuno făcut ~~pe~~ a astupa ceva cu el: dop, astupuș (sau) capac, învelitoare. Astupătoare - clausura, obturatorium. ANON. CAR. Am un Sas Cu sacu'n nas (Coșul cu astupătoare). SEZ. IV, 95.

Astupătoare de foc

= Capac pentru infundat foc. PONT-BRIANT, DDRF. Astupătoare la sobă

= capacul sau usa sobei. POLIZU. Astupătoare la cupitor. BARCIANU. [Pi-toni.]

- derivat dela astupe cu suf. -ătoare.

H pentru

ASTUPĂTOR, -OARE adj. Care astupă. Astupător = obturator, occ[el]usor.
 ANON. CAR. Cf. BARCIANU.
 - derivat dela astupa cu suf. -(a)tor.

ASTUPĂTURĂ s.f. 1° (Rar și mai ales adesea cu o ~~nuanță de~~ sens peiorativ) astupare. Ce mai astupătura e și asta? S'a evaporat tot alcoolul din sticlă.

T Acțiunea sau faptul de a astupa;

2° (Cu înțeles concretizat)

~~stare a ceva astupat~~
 Efectul astupării. În canalul acesta trebuie să fie o astupătură. (Pop. în Transilv.) Constipație. Canal are de-odată astupătură și mare căldură în gură. CALENDARIU 1814, 460. | Astmă. ALRM. I/1 159. | Loc, groapă astupată. | Astupătura la apă (BARCIANU) = tăgăz, dig.

L) nu concordează pop.

[Pl.-turi.]

- derivat dela astupa cu suf. -ătură.

ASTUPUȘ s.n. ↑

„Dop de lemn, mototol de cârpă, cocloș de hârtie, cu care se astupă ceva” (COSTINESCU); ~~astupătoare~~. Pescaru luă astupușul cel de plumb și astupă vasul. GORJAN, H. I 45. Astupușul conic ridicându-se împreună cu pistonul va lăsa liberă comunicațiunea. PONI, F. 83. Șipuri cu rachiu, cu astupușuri de flori. MARIAN, N. 499. [Pl. -pușuri.]

drepte
 mespaliat

- derivat dela astupa cu suf. -uș-

ASTURCĂ vb. I. v. astruca.

ASTURCAN, -Ă s.m.sif, adj.

(Rar; despre cai) be rasă persană. Com.

N. GANE. Sultanul i-a dăruit doi cai asturcani. N. GANE, ap. D D R F. 5

Substantivat Mihailu-vodă... au stricat oraşul Nicopolului, lăind pe Turcii dintr'insul și când era să bată și cetatea, sangiacul sau profectul cetății l-au cinstit cu multe daruri, adecă cu haîne berluile sau soboli, cu zece astrucani înșelași, înfrânași cu feșranguri tot într'aș/gintile. SINCAI AR. # 264 / id. 16. 27.

Radul, prințul Valahiei..., ca să se arate a fi client unguresc după credința cea veche... au venit în Buda la Vladislav, aducând cai militărești, împărătește înșelași și asturconi de cei mai buni, sabii poliite cu aur și cu pietre scumpe, și alte daruri. id. 114. SINCAI, AR. 21 / 19.

[Si : astucan, asturcon s.m.sif., adj.]

- Etimologie necunoscută. ?

ASTURCON s.m.sif., adj. v. asturcan.

ASTUT, -Ă adj. (Atestat ~~memor~~ în COMAN, Gl. cu explicație necunoscută) (Regional ^{suspect} (despre un copil) "Belit", răgăiat; istet; (despre = fată) " ~~circă~~ "circă", COMAN, Gl.)

Poate et. ueloge populară dela asturcan, cu denaturarea sensului initial?

ASTUTIE s.f. (Neobismuit) Fran-

v. neobismuit)

tuzism) Caracteristica și comportarea celui șiret, viclean, perfid; șiretenie, viclenie, perfidie. / (Cu sens concretizat) Șiretlic, viclesug, înșelătorie; stratagemă. Să 'nceleați pe sisteme, să inventezi astutii. MACEDONSKI, O. II 15. [Pl. - tutii.]

- N. din fr. astuce, lat. astutia idem.

ASTUTIOS, -OASĂ adj. Neobismuit

(Frantuzism) Șiret, viclean, perfid. v. [Pronunt. -ti-os.]

v cf. CADE.

- N. din fr. astucieux idem.

ASUD s.m. sg. 1°. Sudoare, transpirație, (pop.) nădusală.

Vine Barbul de la plug, Cu doisprece boi la jug, Cu trupul plin de asud. TEODORESCU, P. P. 329.
2°. Materie grasă, secretată de pielea speciei ovine, cu care impregnându-se lâna devine moale și impermeabilă, usuc.

3° (Bot.) (Transilv.) Asudul-calului, asudul-capului = osul iepurelui. PANTU, PL. 12. Cf.
Sudoarea-calului, sudoarea-capului și asudarea-calului.
- [Pl. (mimai la CIHAC, I 269): ~~după CIHAC, I 269 a exista și pe asuduri.~~]
- Derivat dela asuda.

Compuse:

ASUDA vb. I. 1. (Intrans.) și absolut.

(despre oameni și animale) A secreta sudoarea prin porii pielii, a transpira, a-le trece (pe cineva) sudorile, (pop.) a (în)nădusi, a fi (în)nădusit. Proste tot timpul e asudat CALENDARIU (1914).

H 162/1.
H 69/99.

H 62. Când i s'au apropiat ceasul morții, au început a asuda și a se înfrica și mare neceaz a avea. S. CLAIN, ap. HEM. 1918. De multă osteneală au asudat foarte tare, DRĂGHICI, B. 169. Un tânăr plâns a cărui cal asudat pe totă trosca și cu-aveștea pe lângă oia. c. NEGROIAN, 169. Nebunul n'asudă, nici la deal, nici la vale. id. ib. 248.

♂ Domnul Ivanca asudă, DUMITRIU, B. F. 48. lute-l cum asudă! id. ib. 49. Omni asuda de frică. id. ib. 53.

Deodată dinții orăscan, Din ochișori lacriman, Pe trupșor asudau... Și nimic nu mai sicau. TEODORESCU, P. P. 264. Să nu ieie femeile sare în mână, că le asudă [mănilor], când cos. Delat, în Transilv., ap. HEM. 1917.

Profuzii de asudat - profuzii pentru transpirant. Baie de asudat - baie pentru transpirant.

Expr. (Ironie) A asuda sub limba: se zice (în glumă) când sunt călduri mari, când a alergat cineva prea mult sau "în bănie de joc, de cei care se văit că au nuncit mult, când, la drept vorbind, nu au făcut nimic". ZANNE, P. II 288. Un limbă nu-i asudă = "când asudă ironie, de lenes pe un om nuncitor" (BARONZI, L. 47), a mi-i păsa (HEM. 1919). A nu asuda de vorba cuiva = a mi-i păsa de vorba cuiva. ZANNE, P. II 478, cf. ALECSANDRI, T. 30. A-i asuda (cuiva) urechea pentru ceva = a asculta cu nerăbdare o veste. BARONZI, L. 40, cf. HEM. 1919, ZANNE, P. II 62.

H nu cred pentru propina

H A nu-i asuda (cuiva) nici limba

2° Fig. (despre obiecte) Intrans. si absol. A se aburi, a se acoperi la suprafața ~~de~~ ^{cu} aburi condensati în mici picături. Aburii se ridică molateci în tavan de pe mămlăiga ce asudă pe fund. VLAHUTĂ, N. II. Aplă scris cu degetul, pe fereastra asudată, un B. SLAVICI, ap. TDRG. Tavanul trasmeste și zidurile asudează. DELAVRANCEA, H.T. 36. Păreții murdari și asudați de umezeală. CONTEMPORANUL, V, 1.

3° Fig. Intrans. și absolut. A (se) osteni, a (se) obosi, a se trudi, a se nevoi, a-și da mare silință sau osteneală (pînă la cer).

De cât mai multe și mai depurtă și de feri mai stoină și mai lute, mai asudat și mai abouinnat sânt. CONTEMPORANUL, IST. 47. Voi, carii sântefi imboldiți Spre-a artelor cultură, și asudați și vă trudiți, Muncind literatură... I. VĂCĂRESCU, P. 251. Engel... mult asudă ca să areale cum că Săcuii sânt Unguri. P. MAIOR, IST. 124. Florile se cresc în trudă. Grădinarul mult asudă, Cu apă udându-le. BARAC, T. 19.

H 124/21.
 In Zadar... asudă
 Frumosa roșea cal-
 bră ca ceara. BENVIC,
 Y. 80. Asudând sub
 ploaie lumii numai
 aii mei me-i secorai
 id. ib. 9.

(Rar) A asuda pe cineva s. a. x face pe cineva să asude, (fig.) a-i da (mult) de lucru.

Trans. (= face) 3/9.
 P. face pe cineva

P Tradese canarii și asudă sânge, plătesc
 Bir. DUMITRIU, B.F. H.
 Trecurile meu asudă
 lacrimi. BENVIC, Y. 148.

Mai apoi, de i-au și supus supt giugul lor [Turcii pe Moldovenii], de câteva ori i-au asudat [pe Turcii Moldovenii], rocoșindu-se. URECHE, LET. I 98/ab.

[Pres. ind. asudă și (rar) asudez.]

- în lat. assudare idem.

ASUDARE s. f. Infinitivul lui asuda transpiratie devenit abstract verbal. 1° Actiunea de a asuda, Asudarea face bine la răscălat

2° Fig. (la pl.) Asudări + Ostenele, silințe mari. COSTINESCU.

3° (Bot) Asudarea-calului = osul iepurelui. PONTBRIANT, PANTU, Ph. 12. Cf. Sudoarea-calului, asudul-calului, Sudoarea-capului și asudul-capului.

Compres:

[Pl. - dări.]

- Infinitivul (lui asuda) devenit abstract verbal. Abstract verbal. ai

ASUDAREA - CALULUI s.f. sg. (Bot.) v.
asudare, osue, iepurelui.

54

ASUDAT s.n. 1° = asudare (1°).

De asudat = sudatorium...;
schweis[t]treibend; ~~pr~~pravuri de asudat; pulvis
sudatorium...; das-Schwitzpulver. L.B. Baie de asu-
dat; das-Schwitzbad. BARCIANU.

2° Fig. (Regional) Căstig meritorios. PASCA, GL.

Participiul lui asuda devine abstract-verbos.
Abstract verbal al

ASUDAT, -Ă adj. 1° Plin de
sudare, transpirat, înădușit. Priete

tot trupul e asudat. CALENDARIU (1814), 169-170. Un
tânăr plătes, a cărui cal asudat păștea... troscolul
ce creștea pe lângă el... C. NEGRUZZI, I. 169. Mâni
asudate. TDRG.

2° Căstigat sau muncit cu greu,
în sudoarea fetei sale. Ne papă banii, mun-
culita noastră a asudată. JIPESCU, O., ap
TDRG.

- Participiul lui asuda devine adjectiv
cu valoare de

ASUDĂTOARE s.f. (Rar) Camere
de baie, plină de aburi, în care intri Apse
a asuda. BARCIANU, DDF. [Pl. -toari].

- Derivat dela asuda cu suf. -(ă)toare.

ASUDĂTOR, -OARE adj. s.m. și f. (Invechit)

Adj. I. Adj. 1° Care asudă. LM.

2° Care ~~cauzează~~ cauzează asudarea.

~~Costinescu~~ COSTINESCU.

II. Subst. Persoană care asudă. ~~LM~~ LM, cf. LB.

~~dătorii der Schwitzen~~ L.B.

[Si: (dial., învechit) asudătoriu adj., s.m. și f.]

- Derivat dela asuda cu suf. -(ă)tor.

Asudată, domnia se
trezește din somn.
BENIUC, V. 162. Colomăci
[era] asudătoros, asudat
vărnăt la față. O4.
MITRIU, B.F. 23. Se
trezise din toropăcăli,
trezindu-se, asudată,
vărnăt urât. d. 16. 50.

H-162/1.

2° Aburit. Află scris cu
getul pe fereastră asudată
cu B. SLAVICI, ap. TDRG. I.
câți muncari și asudate
ubuzate. CONTEMPORANU

II. Fig. (Invechit)

3° Aburit, ostentat, tr
dit. de căi mai multe
și mai departe și de tot
mai străine și mai că
mai asudat și mai str
cunat sânt. CANTEMIR
IST. 97.]

(~~As~~ Înlocuit mai
totdeauna prin
de asudat. HEM.)
muncă

ASUDĂTURĂ s.f. (Rar) 1°. (Cu sens peiorativ) Acțiunea de a asuda; asudare. CIHAC, BĂRCIANU, HEM.

2°. Rezultatul acțiunii ^{de a suda;} faptul de-a fi asudat.

[Pl. -turi.]

-derivat dela asuda cu suf. -(ă)tură.

ASUDEALĂ s.f. (Rar, neobișnuit) Sudoare, transpirație, năduselă. Asudeala trupului deschide pofta de mâncare. PIȘCUPESCU, o. 1904 [Pl. -deli.]

-derivat dela asuda cu suf. -eală.

ASUDOARE s.f. v. Sudoare.

ASUGHÎT s.n. v. Sughit.

ASUMA vb. T. Trans. A lua asupra sau pe seama sa. Imi asum întreaga răspundere în chestiunea aceasta. | (Înv. vechit) A(-și) lua pentru sine, a(-și) da, a(-și) araga (ceva). Vedeam adesea... una din... unitati... asumând epitetul de "mare". HASDEU, i.c. 57. [Pres. ind. asum și (rar, învechit) asumez.]

-N. din fr. assumer, lat. assumere.

ASUMARE s.f. Faptul de a(-și) asuma (ceva). Nu mă feresc de asumarea răspunderii.

-Abstract verbal al lui asuma.

H 290/23.

Opera de artă... este... re-
fuzitate unui tuțog fracos...
pe care critica literară trebuie
să-și asume sarcina de a-
pune în evidență. YITNER cr. 14.
Reacționari americani și-au
asumat sarcina de salvare
a sistemului capitalist. GHEOR.
6.11.02, R.P. 12.

ASUMÁT, -Ă adj. Luat asupra sa
pe seama sa. Propunerea făcută de dl.
Marshall contrabice obligatiile asumate
pe baza conventiei celor 3 puteri. VÎSINSKI,
P. P. 28.

- Participiul lui asuma cu valoare de
adjectiv.

AȘUMIE s.f. v. iasomie.

ASUMUTĂ vb.I. Refl. (Maramures)
A se îngreuna, a (se) ameli. T. PAPAHAĞI,
M. 214. Numa Marcu tăt își bea Palin-
cută de cea tare și de cap s'asumeta-re.
id. ib. 123. [Pres. ind. asumute-].

ASUMUTĂ vb.I. (Rar) (= asmuta). COSTINESCU.
[Pres. ind. asumut-].
- Contaminat din sinonimele asmuta și
sumuta.

ASUNĂ vb.I. (Insochit) v. sună. Asunat.
ASUNARE s.f. v. sunare.

asuna
ASUNĂTOARE s.f. (Bot.) v. sunătoare.

ASUNĂTORIU, -OARE adj. (Insochit) v. sunător.

ASUNET s.n. v. sunet.

AȘUNGĂ vb.I. Trans. (La Moli) A lovi. FRÂNCI-
CANDREA, M. 98. [Pres. ind. așung-].

- Etimologie recunoscută

ASUNIE s.f. v. iasomie.